

Қасым-Жомарт ТОҚАЕВ:

ӘРБІР АРЫЗДЫҢ
АРТЫНДА АДАМ
ТАҒДЫРЫ ТҰР

2-бет

МЕМЛЕКЕТТІК
ТІЛ ТУРАЛЫ ЗАҢ
ҚАБЫЛДАНУЫ –
ӘДІЛЕТТІЛІК

7-бет

ЖАҚСЫ ЖАЗУШЫ,
ЖАЙСАҢ ЖАН ЕДІ...

14-бет

ҚАЗАКҰНИ

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ - САЯСИ АПТАЛЫҚ

www.qazaquni.kz

qazaquni2000@gmail.com

2000 жылғы 11 тамыздан шыға бастады

№8 (930) 22.02.2021 жыл

ҰРПАҚ ТӘРБИЕСІНЕ ҰЛТТЫҚ ҰСТАНЫМ ҚАЖЕТ

ҚАЗАК ШЕКАРАСЫНЫҢ ЖАЙЫ ҚАЛАЙ ШЕШІЛДІ?

...Біздің көзімізді Алашорда заманына алғаш ашқан осы Жәкең марқұм еді. Бірде ол Әлімхан Ермеков туралы әңгімесін айта келіп, Әлекеңнің күлгендегі бейнесін періште болмысты сәбидің кейтіне теңеген еді.

8-9
бет

Отбасында алған тәрбие баланың адам қалыптасуына бірінші кезекте тікелей әсер етеді. «Ұяда не көрсе, ұшқанда соны іледі», – деген халық даналығы бекер айтылмаған. Яғни, бала тәрбиесі отбасы, ошақ қасынан басталады. «Балаңды бес жасқа дейін патшаңдай күт, бес жастан он бес жасқа дейін құлыңдай жұмса, ал он бестен асқан соң досыңдай сырлас» деген нақыл бар. Оның негізгі мақсаты – баланың бойына еңбекқорлық, ізгілік, инабаттылық, мейірімділік, қайырымдылық, яғни адами қасиеттерді, тіршілікке қажетті дағдыларын қалыптастыру болып табылды. Бүгінгі ата-аналар өз ұрпағына ұлағатты үлгі көрсетіп, тәлімді тәрбие беріп жатыр ма? Бұл сұраққа бірден жауап беру де оңай емес.

3
бет

ПРОКУРАТУРА БЕЛСЕНДІ ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРГАНЫ БОЛУ КЕРЕК

Барлық уақытта прокуратура органдарының беделі мызғымас болды, кез келген азамат білікті көмек ала алды, ал кәсіпкерлер арасында прокуратура тек қадағалау ретінде ғана емес, ең алдымен құқық қорғау органы ретінде де қабылданды. Алайда, соңғы жылдары прокурорлар белсенді позициядан өзін-өзі алып тастады, өтініштерді қарау кезінде жиі бас тартып, қолданыстағы заңнамаға сілтеме жасаумен шектелуде.

11
бет

ЖАСТАРҒА ҚАМҚОР ЖАМПОЗ АҚЫН ЕДІ

15
бет

РК: ИЗ-ЗА ИГРОМАНИИ – ОГРОМНЫЕ ДОЛГИ, РАЗВОДЫ, СУИЦИДЫ...

Не первый год страну сотрясают скандалы, связанные с игроманией. «Алмалинским районным судом 16 февраля 2021 г. удовлетворено ходатайство прокурора г. Алматы о конфискации имущества до вынесения приговора в отношении объявленных в международный розыск руководителей ТОО «Букмекерская контора «OLIMPKZ», которые под видом букмекерской деятельности организовали преступную схему по незаконному игорному бизнесу, выводу денежных средств и уклонению от уплаты налогов в бюджет», – сообщает прокуратура Алматы.

13
бет

Қасым-Жомарт ТОҚАЕВ:

ӘРБІР АРЫЗДЫҢ АРТЫНДА АДАМ ТАҒДЫРЫ ТҰР

Қасым-Жомарт Тоқаев Бас прокуратураның, облыстардағы және республикалық маңызы бар қалалардағы прокуратуралар басшыларының қатысуымен бейне байланыс режимінде кеңес өткізді.

Жиын алдында Мемлекет басшысына «Электронды қылмыстық іс», «Аналитикалық орталық» және «Аналитикалық орталық» сияқты цифрлық жобалар ұсынылды.

Қасым-Жомарт Тоқаев кеңесте сөйлеген сөзінде прокуратураның заң үстемдігін қамтамасыз етуге және қылмыспен күресте айрықша рөл атқаратынын атап өтті. Сонымен қатар Президент халықтың сенімі мен азаматтардың берген бағасы басты өлшем екеніне тоқталып, осы саладағы реформалар қарқынды жүргізіле беретінін айтты. Президент азаматтар мен кәсіпкерлердің құқығын мүлтіксіз қорғауды бірінші міндет ретінде атады.

— Бүгінде қылмыстық процестің үш буынды моделі енгізілуде. Соның арқасында бір айдың ішінде 692 адамды қылмыстық қудалаудан арашалап қалдық. Бірақ мұнымен шектелуге болмайды. Негізгі процессуалдық шешімдердің барлығы прокурорлық сүзгіден өтуге тиіс. Бұл — өте маңызды мәселе. Бірде бір заң бұзғандықтарды қорғауға қажет, — деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Президент құқық қорғау органдарының қызметін үйлестіруді, басқа да мемлекеттік органдармен өзара іс-қимылдың барлық әлеуетін тиімді пайдалану қажет екеніне назар аударды. Мемлекет басшысы бақылаушы органдардың қызметкерлеріне «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамасын іске асырудың маңыздылығы туралы, онда азаматтардың өтініштерімен жұмыс істеуге үлкен мән берілгенін ескертті.

— Прокуратура органдарына жыл сайын тұрғындардан өте көп арыз-шағым келіп түседі. Соңғы үш жылдың ішінде 650 мыңға жуық шағым берілген. Әрбір арыздың, тіпті жүздеген адамның мүддесі тұр, — деді Президент.

— Қазіргі кезеңде біз экономикадағы жағымсыз үдерістерді жоюға күш салып жатырмыз. Осыған байланысты кейде Ұлттық қордың қаржысын жұмсауға тура келеді. Сондықтан бұл қаражаттың заңды және орынды игерілуі айрықша маңызды. Әсіресе, мемлекеттік әлеуметтік бағдарламалар мен дағдарысқа қарсы шараларға бөлінген қаржы ерекше назар аудару керек. Сондай-ақ жалақы, зейнетақы және жәрдемақы төлеу мәселелерін әрдайым бақылауда ұстау қажет. Бюджеттен бөлінген әр теңге мақсатқа сай жұмсалып, қоғамға пайда әкелуге тиіс, — деді Президент. Мемлекет басшысы сөзін қорытындылай келе, заңды пен құқықтық тәртіп ел болашағының мықты іргетасы екенін атап өтті.

ЖАҢА ЗАҢ СОТ ЖҮЙЕСІН ЖАҢҒЫРТАДЫ

Мәжіліс спикері Нұрлан Нығматулиннің төрағалығымен өткен жалпы отырыста сот жүйелері мен судьялардың мәртебесіне қатысты бірқатар заң жобалары мақұлданды.

Депутаттардың бастамасымен әзірленген бұл заң жобалары Әкімшілік рәсімдік-процестік кодексті қабылдау және оны ағымдағы жылғы 1 шілдеден бастап қолданысқа енгізу сот жүйесінің жұмысына түзетулер енгізуді талап етті. Мәжіліс Төрағасы Нұрлан Нығматулин аталған заң жобалары сот жүйесін

жаңғыртудың жалғасы екенін алға тарта келіп:

— Жақында ғана Мемлекет Басшысы Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев сот жұмысының ашық, әділ және заман талабына сай болуына ерекше назар аударды. Сондықтан, бүгінгі құжаттарда осы талаптарды заң жағынан қамтамасыз етуге арналған маңызды нормалар қабылданды. Енді осы нормалар сот саласына білікті, кәсіби, тәртібелі, жаңа мамандарды тартуға, сот процесіне жоғары технологиялық мүмкіндіктерді енгізуге жол ашатын болады, — деді.

ТӘУЕЛСІЗДІК МЕРЕЙТОЙЫНА ДАЙЫНДЫҚ БАСТАЛДЫ

Қазақстан Тәуелсіздіктің 30 жылдығын мерекелеу жөніндегі жалпы республикалық іс-шаралар жоспары бекітілді. Бұл туралы Мәдениет және спорт министрі Ақтоты Райымқұлова айтып берді.

«Тәуелсіздіктің 30 жылдығын мерекелеу жөніндегі жалпы республикалық іс-шаралар жоспары бекітілді. Мемлекет басшысы Тәуелсіздіктің 30 жылдығын мерекелеу кезінде ысырапшылдыққа жол бермеу керектігін, әрбір іс-шара елге пайда әкелетін нақты қадамдармен байланысты болуы тиіс екенін атап өткенін білесіздер. Осыған байланысты, мерекелеуге идеологиялық тұрғыдан келуіміз керек. Мерейтойлық іс-шараларды

мәдениет, архив, спорт және туризм инфрақұрылымын дамытуға бағыттағанымыз жөн. Жұрттың іс-шаралары ұлттық мәдениетті ілгерілетуге, салт-дәстүрді жандандыруға, салауатты өмір салтын насихаттауға, бұқаралық спортты, оның ішінде ұлттық спорт түрлерін дамытуға бағдарлануы тиіс», — деді Ақтоты Райымқұлова министрліктің алқа мәжілісінде.

БЮДЖЕТ ҚАРЖЫСЫ ТАҒЫ ДА ТОЛЫҚ ИГЕРІЛМЕДІ

2020 жылғы бөлінген бюджеттің 241 млрд. теңгесі игерілмей қалған. Бұл туралы ҚР Қаржы министрлігінің алқа мәжілісінде ведомство басшысы Ерұлан Жамаубаев мәлім етті.

Ерұлан Жамаубаев қаржыны игермеген министрліктер мен өңірлерді атады. «2020 жылдың қорытындысы бойынша мемлекеттік қаржы көрсеткіштеріне тоқталсақ, кірістер бойынша мемлекеттік бюджетке 9 трлн. 751 млрд. теңге түсті немесе жоспар 102,7 пайызға орындалды. 2019 жылмен салыстырғанда өсім 62,7 млрд. теңгені құрады. Республикалық бюджетке 6

трлн. 561 млрд. теңге сомасында кіріс түсті. Жоспар 22 млрд. теңгеге, оның ішінде салықтар 16 млрд. теңгеге асыра орындалды», — деді министр. Асыра орындаудың негізгі сомасы корпоративтік табыс салығына, пайдалы қазбаларды өндіруге салынатын салыққа, шикі мұнайға салынатын экспорттық кеден бажына тиесілі. «Республикалық бюджет бойынша сомасы 14 трлн. 234 млрд теңгеге шығыстар жүргізілген. Атқарылмау сомасы 241 млрд. теңгені құрады. Оның ішінде 224 млрд. теңге Үкімет резерві бойынша үнемделген акрша және өзге де үнемдеу. 15 млрд. теңге — игерілмеген», — деді министр.

ӨРТ БЕС БАЛАНЫҢ ӨМІРІН ЖАЛМАДЫ

Жамбыл облысы Жаңатас қаласында бес қабатты үйдегі пәтерде өрт шығып, бірегі баланың бес баласы қайтыс болды.

Әкімдіктің мәліметінше, өрт түскі сағат үштен өте үшінші қабаттағы 16 шаршы метрлік пәтерде шыққан. Өрт алты өрт сөндіруші мен бір техника көмегімен сөндірілді. Жалынның немен шыққанын анықтау үшін облыстық әкімдікте арнайы комиссия құрылды.

Мемлекет басшысы Әбдімәліковтер отбасының қайғыларын бөлісіп, қазалары мен туыстарына жұбату лебізін білдірді. Президент бұл жағдайды бір ғана отбасының емес, бүкіл еліміздің басына түскен трагедия деп санайды. Ол балалардың ата-аналарына жан-жақты көмек көрсетуді тапсырды. Мемлекет басшысының көңіл айту жеделхатын Жамбыл облысының әкімі Бердібек Сапарбаев жеткізді.

КЕДЕН: БЫЛЫҚ НЕДЕН?

ҚР Қаржы министрлігінің алқа мәжілісінде ҚР Премьер-Министрінің бірінші орынбасары Әлихан Смайылов заңсыз сауда айналымына тосқауыл қоюға қатысты тапсырма берді.

«Қаржы министрлігі алдында басымдықты транзиттік бағыттар бойынша кеден бекеттерін жаңғырту мен автоматтандыру, сондай-ақ кедендік рәсімдеу уақытын 5 есеге қысқарту міндеті тұр», — деді Ә. Смайылов. Сонымен қатар ол шекарада заңсыз тауар айналымына тосқауыл қоюға қатысты тапсырма берді. «Қаржы министрлігі мүдделі мемлекеттік органдармен және «Атамекен» ҰКП-мен бірлесіп наурыз айының соңына дейін шекарада заңсыз сауда айналымына қарсы іс-қимыл кешенді жоспары бойынша қадамдарды әзірлеп, Үкіметтің қарауына енгізуі керек», — деді Үкімет басшысының орын-

басары. Бұдан бұрындар да Үкімет тарапынан осы тектес тапсырмалар беріліп келе жатқанына кепілденген ширек ғасырдан асты. Ал кедендегі былықтар тоқтар емес. Әсіресе «Қорғас» кеден бекетіне арызданушылар өте көп. Кәсіпкерлер Қытайдан алған тауаларымен кеденде апталап, тіпті айлап шексіз кезекте тұратынын әлеуметтік желіде жиі айтады. Кезектен тыс өту үшін оның қызметкерлеріне мыңдаған доллар пара беруге мәжбүр екенін де жасырмайды. Демек мемлекет қоржынына түсуге тиісті мол қаржы кедендегі жемқорлардың жемсауында кетіп жатыр деген сөз. Оған қоса пара беріп қосымша шығынданған кәсіпкер тауар бағасын амалсыз көтереді. Ол өз кезегінде сол тауарды сатып алатын қарапайым халықтың қалтасын қағады. Кеден кімнің қарауында және осы былықтар үшін кім жауап береді?

ҚАНАТ ҚАРСЫЛАСЫН НОКАУТПЕН ҰТТЫ

Жеңіліп көрмеген қазақстандық боксшы Қанат Ислам АҚШ-тың Флорида штатындағы Майамиде өткен бокс кешінде қарсыласын нокаутпен жеңді.

Бастапқыда Қанат Ислам ганаалық Ободаи Саимен жұдырықтасуы тиіс болған. Алайда белгісіз себептермен африкалық

боксшының жекпе-жекке қатыспайтыны анықталып, оның орнына эквадорлық Джейсон Минда шаршы алаңға шығатыны белгілі болған еді. Жекпе-жек 10 раундқа созылуы тиіс болатын. Алайда айқас барысында екі рет нокаут алған Джейсон Минда жетінші раундта Қанаттың қатты соққысынан нокаутқа түсіп жеңілді.

ҰЛТ ҰСТАЗЫН

ҰЛЫҚТАУҒА МІНДЕТТІМІЗ

Парламенттің жоғары палатасында сенаторлар ұлт ұстазы Ахмет Байтұрсынұлының 150 жылдығын ЮНЕСКО аясында атап өтіп, оның тас мүсінін төрт бірдей қалада орнатуды ұсынды.

Қазақ халқының 20 ғасырдың басындағы ұлт-азаттық қозғалысы жетекшілерінің бірі, мемлекет қайраткері, қазақ тілі білімі мен әдебиеттану ғылымдарының негізін салушы ғалым, ұлттық жазудың реформаторы, ағартушы, Алаш-Орда өкіметінің мүшесі Ахмет Байтұрсынұлы басқа да құнды шығармашылық еңбектерінен бөлек, «Тіл-құрал», «Оқу құралы», «Әдебиет танытқыш» сынды оқулықтар да жазған. Ұлтының сауатты, білімді болуына өлшеусіз үлес қосқан халықтың ұлы тұлғасын дәріптеу үшін сенаторлар елордадағы көшесінің бойынан еңселі ескерткіш тұрғызуды ұсынып отыр. Сәулетті ескерткіштер Ахмет Байтұрсынұлының өзі қызмет атқарған Қызылорда, Семей және Алматы қалаларына да орнатылуы керек дейді. Ұлт ұстазы туралы қолда бар деректі фильмдерді толықтырып, оған қоса арнайы көркем фильм түсіруді сұрап отыр. «Ұстаз есімін ұлықтау тұғырлы тәуелсіздігіміздің, ұлттық құндылықтар мен ұлт мұратының жүзеге асып жатқандығының белгісі. Сондықтан Ахмет Байтұрсынұлының 150 жылдық мерейтойын әлемдік деңгейде тойлау — еліміздің әлемдік аренадағы беделін арттырады», — деді сенатор Алтынбек Нұхұлы. Сенатордың бұл ұсынысына бүкіл қоғам қолдау білдіре бастады.

Касым-Жомарт ТОКАЕВ, Президент РК:

НЕЗАВИСИМОСТЬ

РУБЕЖИ И ВЕХИ

В этом году исполняется 30 лет нашей Независимости. Это важная веха, знаменующая собой возрождение казахской государственности и обретение свободы, мечты о которой лелеяли многие поколения наших предков. По меркам истории 30 лет – всего лишь мгновение. Однако для многих народов этот период вместил в себя целую эпоху, наполненную трудностями и победами, кризисами и достижениями. Мы тоже проходим через это.

Рубежный момент, который мы переживаем, обязывает каждого сознательного гражданина задуматься над ключевыми вопросами: «Чего мы достигли в эти 30 лет?», «Какую страну мы оставим будущим поколениям?», «Что еще необходимо сделать для укрепления нашей государственности?». Для этого нам нужно оглянуться назад, критически переосмыслить свой путь, зафиксировать наши достижения и проблемы, определить цели и задачи, чтобы уверенными шагами продолжать движение вперед.

Тридцать лет Независимости условно можно разделить на три десятилетия. Каждый из этих периодов имеет свое особое историческое значение.

Первое десятилетие Независимости я бы обозначил как время закладки фундамента нового Казахстана. Под руководством Елбасы были утверждены государственные символы, сформирована эффективная система власти. Введена национальная валюта. Созданы Вооруженные силы. Принят Основной закон страны. Установлены дипломатические отношения с зарубежными государствами. Казахстан стал членом авторитетных международных организаций.

Принята Стратегия «Казахстан-2030». Определена государственная граница с нашим восточным соседом. Начало интенсивные переговоры по границе с другими сопредельными государствами. Мы стали территорией свободной от ядерного оружия. Перенесли столицу на землю Сары Арки. Экономика перешла на рыночные рельсы, был закреплен институт частной собственности, заложены основы для развития отечественного бизнеса. Молодые казахстанцы стали учиться в ведущих университетах мира. Был создан

Национальный фонд, резервы которого впоследствии помогли нам пережить не один кризис. Мы призвали соотечественников со всего мира возвратиться на историческую родину, создав условия для их переселения. В результате наша страна стала возрождаться, укрепился национальный дух.

Второе десятилетие – это период расширения горизонтов нашей государственности. За эти годы значительно упрочились позиции страны, вырос экономический потенциал. Мы юридически оформили все сухопутные границы. Реализовали программу «Культурное наследие», переосмыслили нашу историю. Возродили Северный Арал, не дав морю исчезнуть. Инициировали проведение съездов лидеров мировых и традиционных религий, организовали саммит Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе, продвигали деятельность Совещания по взаимодействию и мерам доверия в Азии и реализовали ряд других важных международных проектов. Были привлечены значительные иностранные инвестиции. Новая столица, построенная на берегах Есиля, стала общенациональным символом. Запущены крупные инфраструктурные проекты, такие как строительство международного коридора «Западная Европа – Западный Китай».

Беспрецедентными темпами развивалось жилищное строительство.

В третьем десятилетии мы достигли еще больших высот в своем развитии. Мы окончательно решили все вопросы, связанные с государственной границей. Была принята Стратегия «Казахстан – 2050», обозначившая цель вхождения в тридцатку развитых стран мира.

Реализованы масштабные программы в самых разных сферах, в том числе программа формирования индустриально-инновационного развития, «Нұрлы жол», «100 конкретных шагов». Наряду с политическими и экономическими реформами мы уделяли особое внимание духовной модернизации.

Все эти достижения стали возможны благодаря лидерству Елбасы, мудрости и единству нашего народа, кропотливому труду всех соотечественников. Можно сказать, что Елбасы стал вечным символом нашей Независимости.

Главные цели четвертого десятилетия – сильное государство и конкурентоспособная нация. Для этого нам необходимо продолжить политико-экономические реформы и процесс модернизации общественного сознания, сформировать качественно новую национальную идентичность, адаптированную к вызовам времени.

Мы строим справедливое общество и эффективное государство. Руководствуясь принципами справедливости во всех наших делах, мы без сомнений добьемся поставленных целей. Без повышения качества жизни людей гордиться достижениями и международными успехами нашей страны излишне. Все граждане должны ощущать реальные блага от экономического развития. Я следую этому принципу при принятии каждого решения. Наряду с улучшением социального положения населения большое значение имеет также защита прав и обеспечение равных возможностей каждого гражданина. В моем понимании это и есть справедливое государство.

Исторически на долю каждого поколения выпадают свои испытания. Актабан шұбырынды, «Алқакөл сұламан», прошли через страшный голод, репрессии, мировую войну.

В период тоталитаризма мы едва не утратили свои традиции, язык и религию. Благодаря Независимости мы смогли возродить и укрепить свои ценности. Но если мы хотим сохраниться как нация и государство, нынешнее и будущее поколения должны быть готовы к новым вызовам.

Нынешняя пандемия и последовавший за ней кризис наглядно показали, что с беспрецедентными вызовами сегодня сталкивается весь мир. Помогим экологическим, социальным, экологических, биологических и других угроз широко распространяются различные «идеологические вирусы». В эпоху стремительной глобализации все труднее распознать ее негативное влияние. Другими словами, многие незаметно для себя оказываются в плену опасных иллюзий, теряя

свой стержень. Поэтому, оставаясь частью мирового сообщества, мы должны трепетно относиться к своим корням. Нельзя отрывать от своей самобытной культуры и уникальных традиций, которые составляют нашу национальную идентичность. Только оберегая и укрепляя ее, мы сможем сохранить себя в цивилизационном хаосе.

УРОКИ ИСТОРИИ

Сегодня ровесникам Независимости исполнилось 30 лет. Они родились и выросли в суверенной стране, обладают открытым сознанием. У них совершенно иное мировоззрение и стиль жизни. Для них Независимость – это аксиома. Это нормальное явление, свидетельствующее об укоренении понятия суверенитета в сознании молодежи. Однако, чтобы понимание ценности Независимости навсегда отпечаталось в памяти подрастающих поколений, они должны знать какой ценой она нам досталась.

Мы обрели свободу благодаря героической борьбе наших предков. На их долю выпало множество трудностей и испытаний. Важно сохранить эти страницы истории в памяти народа.

В свое время программа «Мәдени мұра» открыла путь для переосмысления национальной истории. Отечественная историческая наука динамично развивалась, проводились многочисленные исследования. В научный оборот введен значительный массив неизвестных ранее исторических источников и археологических артефактов. Новые открытия показали всему миру, что наша история уходит корнями в глубь веков. Фундаментальные инициативы Елбасы внесли огромный вклад в возрождение исторического сознания нашего народа. В рамках программы было издано большое количество книг. Но известны ли широкой общественности результаты этого колоссального труда? Не стали ли эти работы достоянием лишь исследовательских институтов и научных центров?

Плоды таких фундаментальных изысканий должны изучаться и

использоваться не только узкими специалистами. Необходимо сделать эти уникальные знания понятными и доступными широкой аудитории. Ведь глубокое историческое сознание – это не прерогатива профессиональных историков, обладать им должен весь народ, особенно молодежь. При этом важно не увлекаться масштабными выставками и другими громкими проектами, следует сделать упор на подготовку простых и легких для восприятия детей и молодых людей произведений. Возьмем, к примеру, документальные и художественные фильмы. Да, сняты такие картины, как «Алмазный меч», «Жау жүрек мың бала», «Томирис», «Кейкі батыр», «Тар заман». Но этого недостаточно.

Поручаю ответственным госорганам и отечественным телеканалам в обязательном порядке направлять определенную часть госзаказа на создание произведений на исторические темы. Конечно, важно решить вопрос финансирования. Но, например, наши кыргызские братья через фильм «Курманжан Датка» наглядно показали, что можно сделать продукт высокого качества, не тратя больших средств.

Средства в мировой киноиндустрии востребованы сценарии на историческую тематику. Очень много фильмов сняты о знаковых событиях в истории Америки и Европы. Сейчас Netflix, HBO и другие мировые кинокомпании обращают свой взор на Азию. Наша история также богата уникальными сюжетами, которые могут быть

ПРЕВЫШЕ ВСЕГО

положены в основу масштабных фильмов. Например, эпоха Золотой Орды, которая была одной из самых могущественных империй своего времени, — разве это не готовый сценарий?! Эти вопросы должны быть в фокусе особого внимания специалистов киноиндустрии.

Идеи государственности и беззаветного служения Родине должны находить свое отражение во всех исторических произведениях, как документальных, так и художественных. Примером этого является деятельность видных представителей движения Алаш. В начале прошлого века они внесли огромный вклад в продвижение идеи Независимости, став жертвами на пути к свободе.

В рамках юбилея Независимости мы должны особо отметить роль таких выдающихся личностей, донести их богатое наследие до нашей молодежи и всего мира. Важно также соответствующим образом поддержать и по достоинству оценить труд ученых и писателей, занимающихся этой темой. Необходимо последовательно изучать богатое наследие деятелей движения Алаш.

Уже 100 лет прошло с драматических событий, связанных с голодом 1921-1922 годов, в результате которого миллионы людей погибли или были вынуждены бежать, чтобы выжить. Не случись эта страшная трагедия, численность нашего народа была бы в разы больше чем сейчас.

Эти страницы нашей истории по-прежнему остаются «белыми пятнами» и до конца не изучены. Даже среди ученых нет единого мнения о реальном количестве жертв. Различные интерпретации источников и причин массового голода вводят общество в заблуждение. Следует детально изучить и проанализировать соответствующие исторические документы и имеющиеся данные.

Необходимо, чтобы квалифицированные специалисты системно занимались такими исследованиями, на основе которых государство могло бы дать объективную оценку данной трагедии. К этому подходить следует сдержанно и ответственно. В целом такую работу нужно проводить с выверенных научных позиций, без громких лозунгов и популизма.

В этом году исполняется 35 лет со времени известных декабрьских событий. В 1986 году сыновья и дочери казахского народа, не побоявшись гнева Советской власти, вышли на улицы, чтобы защитить честь нации. Символично, что ровно пять лет спустя была провозглашена наша Независимость. Нам необходимо по достоинству оценить и всячески популяризировать мужество и подвиг героев Желтоксана.

До конца года мы отметим ряд знаковых юбилеев нашей новейшей истории. В 1991 году был закрыт Семипалатинский ядерный полигон. Считаю необходимым провести специальное мероприятие, посвященное этому событию, учитывая его исключительную важность для будущего не только нашей страны, но и всего человечества. Благодаря подписанному Елбасы указу

Казахстан стал лидером мирового движения за ядерное разоружение, завоевал доверие крупных держав, признан ответственным членом международного сообщества.

Нет ничего более далекого чем прошлое, нет ничего более близкого чем будущее, — гласит народная мудрость. Ушла в прошлое не только эпоха ханов и каганов, историй уже становится наш созидательный путь за последние 30 лет. Если для поколения, которое стояло у истоков Независимости, понятна история девяностых годов, то для новых поколений историческая значимость тех лет не очевидна. Независимость для молодежи — данность от рождения, дар судьбы. Однако в реальности все иначе.

Политические, экономические, социальные, демографические и другие обстоятельства того времени требовали от Елбасы исключительные взвешенные решения. Мы пережили тяжелейший период, когда казалось, что из кризиса нет выхода, но мы создали свое независимое государство без конфликтов и кровопролитий. Нынешнее и будущее поколения должны всегда это помнить. Поэтому столь важно Казахстану изучать историю каганата, гуннов, саков. Другими словами, корни нашей национальной истории уходят далеко в глубь времен. Историей должны заниматься историки, а не политики.

Официальное утверждение государственных границ путем заключения двусторонних договоров и признание этого факта мировым сообществом является практикой только последних нескольких столетий. До этого не было даже таких понятий, как делимитация, демаркация.

Стоит вспомнить, что, когда мы начали заниматься решением вопроса по госгранице, некоторые политики и общественные деятели призывали не спешить с этим, дескать, по таким вопросам можно и потом договориться. Однако мы немедленно приступили к переговорам и закрепили достигнутых договоренностей. Время показало правильность такого подхода. В результате, кто бы что сейчас не говорил, у Казахстана есть международно-признанные границы, закрепленные двусторонними соглашениями. С этим никто не может спорить.

Эту мысль мы должны доносить и продвигать последовательно, без лишних эмоций. Важно адекватно реагировать на все провокационные действия, ставящие под сомнение нашу территориальную целостность и добрососедские отношения, не только с позиций широкой общественности, но и на официальном уровне. Особый упор нужно делать на просветительскую работу. При этом хочу еще раз подчеркнуть: мы должны быть готовы защищать национальные интересы не только с помощью дипломатии, но и с более жестких позиций.

Каждый народ должен сам писать свою историю, не поддаваясь влиянию чуждой идеологии. История, написанная с позиций национальных интересов, способствует пробуждению национального самосознания.

ОБЩЕСТВО И ЦЕННОСТИ

Вечная триада нашего суверенитета — наша необъятная земля, простирающаяся от Алтая до Атырау, от Алатау до Сарыарки, наш язык, и наш единство с матерью, и наше единство с матерью, и наше единство с матерью, и наше единство с матерью.

Наша священная земля, унаследованная от предков, — наше главное богатство. Она не была нам «подарена» кем-либо. Наша история началась не в 1991 или 1936 годах. Наши предки жили здесь во времена Казахского ханства, в эпоху Золотой Орды, Тюркского

каганата, гуннов, саков. Другими словами, корни нашей национальной истории уходят далеко в глубь времен. Историей должны заниматься историки, а не политики.

Официальное утверждение государственных границ путем заключения двусторонних договоров и признание этого факта мировым сообществом является практикой только последних нескольких столетий. До этого не было даже таких понятий, как делимитация, демаркация.

Стоит вспомнить, что, когда мы начали заниматься решением вопроса по госгранице, некоторые политики и общественные деятели призывали не спешить с этим, дескать, по таким вопросам можно и потом договориться. Однако мы немедленно приступили к переговорам и закрепили достигнутых договоренностей. Время показало правильность такого подхода. В результате, кто бы что сейчас не говорил, у Казахстана есть международно-признанные границы, закрепленные двусторонними соглашениями. С этим никто не может спорить.

Эту мысль мы должны доносить и продвигать последовательно, без лишних эмоций. Важно адекватно реагировать на все провокационные действия, ставящие под сомнение нашу территориальную целостность и добрососедские отношения, не только с позиций широкой общественности, но и на официальном уровне. Особый упор нужно делать на просветительскую работу. При этом хочу еще раз подчеркнуть: мы должны быть готовы защищать национальные интересы не только с помощью дипломатии, но и с более жестких позиций.

Каждый народ должен сам писать свою историю, не поддаваясь влиянию чуждой идеологии. История, написанная с позиций национальных интересов, способствует пробуждению национального самосознания.

Наша священная земля, унаследованная от предков, — наше главное богатство. Она не была нам «подарена» кем-либо. Наша история началась не в 1991 или 1936 годах. Наши предки жили здесь во времена Казахского ханства, в эпоху Золотой Орды, Тюркского

поддержку в обществе. Ведь не только сам город, но и весь этот регион с древних времен назывался Туркестан. Этот опыт, вероятно, следует распространить по всей стране, но нужно очень взвешенно подходить к этому вопросу.

Казахстанская земля никогда не будет передана или продана иностранцам — это аксиома. Каждый гражданин нашей страны должен четко осознать этот факт. Мораторий на отдаленные положения Земельного кодекса истекает в следующем году. Очень важно ввести в оборот земли сельскохозяйственного назначения и использовать их на благо населения. Поэтому в этом году необходимо создать комиссию по земельным вопросам, в рамках которой будет найдено консенсусное решение.

Земля — самая большая ценность для нас. Но действительно ли умеем мы ее ценить?! Любовь к своей земле не измеряется громкими лозунгами. К сожалению, мы сами, зачастую загрязняем наши горы, озера и необъятную степь. Разводим костры в Актюбинской области, чуть не уничтожили уникальное озеро Кобейтуз. Есть и те, кто ради рогов убивают краснокнижных сайгаков. Как после всего этого мы можем называть себя хозяевами этой земли? Так не поступают с ней да и не должны. Какая бы она не была, но это горькая правда. Только конкретными делами мы докажем, что являемся рачительными хозяевами своей земли. Бережное отношение к природе должно проявляться не только через масштабные экологические мероприятия общенационального характера. Важно начинать с простых вещей — элементарно не мусорить, не жечь костры.

Все начинается с воспитания. Если ребенок не сажал деревья вместе с родителями, не видел доброго отношения взрослых к животным, то он и не будет бережно относиться к родной земле, когда вырастет. Дело не столько в соблюдении экологических и законодательных норм, сколько в патриотическом воспитании и формировании гражданской сознательности.

С изучения и знания всех уникальных и прекрасных мест своей страны начинается истинная любовь к Родине. В каждом уголке нашей страны можно найти живописные ландшафты: на Западе — это Бозжыра и Шеркала, на юге

— Аксу-Жабаглы и Сайрам-Огем, в Жетысу — Хан Тенгри и Чарын, Кольсай и Кайынды, Капал-Арасан, Алтынемел и Бурхан булак, на Востоке — Музтау и Шынгыстау, Маркаколь и Рахмановские ключи, в Сарыарке — Бурабай и Баянауыл, Улытау и Каркаралы, на севере — Имантау и Айыртау... И это далеко не полный список. Не нужно искать рай на чужбине. У нас самих есть все. Мы должны показать молодежи всю красоту нашей природы, научить уважать ее.

Есть еще одна задача, которую нужно решить, не теряя времени. Из-за массового переселения людей в города резко сократилась численность населения, особенно в приграничных населенных пунктах. Ведется планомерная работа по созданию благоприятных условий для миграции трудоспособных жителей из южных в северные и восточные регионы. Это очень актуальный вопрос, касающийся безопасности нашей страны. Кроме того, нужно активизировать замедлившийся в последние годы процесс переселения соотечественников в вышеуказанные регионы.

Оба эти вопроса имеют стратегическое значение. К ним нельзя относиться безответственно. Местные власти должны делать такую работу не для того, чтобы получить статистику, а с точки зрения интересов государства и народа.

Одним из главных символов страны является государственный язык. То, что казахский язык имеет статус государственного, было четко прописано в нашей Конституции еще в 90-е годы. Мы создали все условия для его развития. За этот период количество школ и других учебных заведений, детских садов с казахским языком обучения увеличилось в разы.

Сегодня значительно увеличилась доля как казахов, так и представителей других этносов, владеющих государственным языком. Сформированы все правовые основы для становления казахского языка в качестве объединяющего фактора. Вопрос в желании и мотивации. Как скоро казахский язык станет языком межнационального общения, зависит и от самих людей, стремящихся овладеть им, и от правительства, создающего условия для достижения этой цели.

(Продолжение на 6 стр.)

Касым-Жомарт ТОКАЕВ, Президент РК:

НЕЗАВИСИМОСТЬ ПРЕВЫШЕ ВСЕГО

(Начало на 4-5 стр.)

Большую роль в изучении языка играет детская литература. Поэтому, наряду с лучшими творениями казахских писателей, следует начать перевод, издание и распространение лучших произведений зарубежных писателей. Спрос на них высок.

Знание государственного языка — долг и обязанность каждого гражданина Казахстана. В этой связи я хочу обратиться ко всем казахстанцам, в том числе к соотечественникам, которые еще не владеют казахским языком. Мы видим, что молодежь может выучить английский или другие языки в кратчайшие сроки. Каждый, кто хотел выучить казахский язык, уже знает его. Но, как говорят в народе: «Лучше поздно, чем никогда». Главное — сохранять энтузиазм.

Широкое применение казахского языка не означает какого-либо ограничения для использования других языков, особенно русского. Для всех этносов нашей страны будут и дальше создаваться возможности для сохранения своих традиций и развития языков. Молодежь должна понимать, что владение несколькими языками открывает перед ними широкие горизонты.

Во все времена благодаря единству мы преодолевали любые испытания. В силу различных исторических обстоятельств на казахской земле живет большое количество представителей разных этносов. Казахский народ не делил никого на своих и чужих, помогал всем как братьям. Сегодня у нас всех одна Родина — Казахстан. Мы смогли превратить полиэтничность страны в свое конкурентное преимущество. Мы опровергли расхожие прогнозы многих зарубежных экспертов о взрыве «пороховой бочки Евразии», судьбе «failed state». Огромную роль в укреплении и сохранении мира и стабильности сыграла эффективная работа Ассамблеи народа Казахстана. Мы никогда и никого не выделяли по этническому признаку, создавая для всех равные условия и возможности для развития. Поэтому наша межэтническая политика признана во всем мире. Мы должны ценить единство нашего народа. Это единственный правильный путь к успешному будущему. Сохранение межэтнического согласия — задача не только государственных органов, но и всего общества, каждого гражданина. Мы все несем одинаковую ответственность за стабильность и благополучие в нашей стране.

Мы должны последовательно продвигать общие ценности, идеи, объединяющие наш народ. Они должны прочно закрепиться в сознании всех граждан. В этой связи следует разработать концепцию празднования Наурыз мейрамы и обогатить содержание замечательного праздника. Чем больше в нашем обществе будет консолидирующих ценностей, тем крепче будет наше единство.

ПРИОРИТЕТЫ ДАЛЬНЕЙШЕГО РАЗВИТИЯ

В обществе растет запрос на более активное участие в жизни страны и процессе принятия решений. Моя концепция «слышащего государства» и инициатива о создании Национального совета общественного доверия — прямой ответ на него. Он продолжает традиции великих собраний в Ордабасы, Культобе, Улытау.

Эти инициативы станут основой для дальнейшего развития гражданского общества. Этими вопросами мы занимаемся планомерно. Это результат политики, направленной на демократизацию страны, модернизацию политической системы.

Политические реформы — дело не одного дня и даже не одного года, однако затягивать их тоже нельзя. Власть должна всегда чувствовать свою ответственность перед народом. Мы переходим к выборности сельских акимов, которая позволит укрепить систему местного самоуправления, начиная с низового уровня. После этого будем проводить выборы районных акимов. Если новая система покажет свою эффективность, перейдем к выборам акимов следующего уровня.

Недопустимо, чтобы форсирование политической модернизации, популистские лозунги привели к кризису государственной системы. По опыту некоторых стран мы видим, к чему приводит резкая смена парадигмы. В нашей стране должны царить закон и порядок на основе полного соблюдения прав человека. Очевидно, что анархия и вседозволенность до добра не доведут.

Политическая система Казахстана развивается в соответствии с современными требованиями. В стране действуют партии, стоящие на различных идеологических платформах: консервативных, либеральных, патриотических, социалистических и так далее. Это естественный процесс. Политический плюрализм содействует развитию и укреплению государства

эволюционным путем. Различные политические силы нашей страны объединяет одна общая ценность — священная Независимость.

Наша цель — оставить следующему поколению сильное государство с мощной экономикой и прочными духовно-нравственными устоями. Чтобы Казахстан продолжил свое движение вперед, мы должны воспитать его в духе патриотизма и преданности национальным интересам.

XXI век — это эпоха новых знаний и технологий. Каждый человек может повысить свою конкурентоспособность, только непрерывно совершенствуя себя, осваивая новые профессии и постоянно адаптируясь к велениям времени. Знания и технологии являются главными двигателями прогресса страны. Абай говорил, что человек может добиться успеха только благодаря своему разуму, знаниям, совести и характеру, думать иначе — великая глупость.

За годы Независимости выросла целая плеяда молодых талантливых казахстанцев, получивших признание во всем мире. Они формируют современный культурный облик Казахстана. Они представляют нашу страну на международной арене, олицетворяют ценности Независимости. Они — наша «мягкая сила» («soft power»). Мы обязаны заботиться и поддерживать каждого из них.

В эпоху глобализации весь мир стал, по сути, одной «большой деревней». Для наших амбициозных юношей и девушек уже стало нормой стремиться получить образование в лучших вузах мира. Некоторые из них остаются там. В этой связи возникает опасность, что из страны уезжает талантливая молодежь. Но я уверен, что наши молодые сограждане вернутся на Родину, обогащенные новыми знаниями и опытом, или же будут достойно представлять интересы Казахстана за рубежом.

В народе говорят: «Имея возможности, путешествуй и познавай мир». В свое время Елбасы отправился в Украину, где приобрел важный трудовой опыт, получил

бесценные знания и навыки. Я тоже поехал в Москву на учебу, работал в других государствах. Многие из наших современников, как и сегодняшняя молодежь, учились в разных городах Советского Союза. Однако подавляющее большинство не осталось там навсегда. Они вернулись домой, трудились во имя своей Родины. Поэтому не стоит беспокоиться о том, что мы потеряем молодежь. Наша задача — воспитывать молодое поколение в духе патриотизма и направлять их усилия на благо страны, где бы они ни соотечественники. Например, для наших соотечественников, работающих в самых продвинутых компаниях развитых стран мира, должны быть созданы условия для передачи опыта и знаний своим ровесникам в Казахстане.

Не вся талантливая молодежь стремится уехать за границу. В стране растет число высококвалифицированных и хорошо образованных молодых людей. Многие из них в перспективе войдут в когорту новых прогрессивных руководителей страны. Президентский кадровый резерв, созданный по моей инициативе, яркое тому подтверждение. На следующем этапе проекта особое внимание уделим отбору лидеров, ориентированных на потребности общества. Каждый находящийся у власти, прежде всего, должен руководствоваться национальными интересами.

Пока молодой — работай», — говорит наш народ. Молодежь во все времена является генератором новых идей, движущей силой позитивных изменений. Поэтому мы должны направить этот созидательный потенциал подраста-

ющего поколения в нужное русло и эффективно использовать его. В этой связи следует активизировать деятельность Молодежного совета при Президенте. Мы сделаем его эффективной площадкой для привлечения образованной и активной молодежи. Помимо этого, я предлагаю учредить грант «Тәуелсіздік ұрпақтары» в поддержку молодых талантливых казахстанцев.

Все, что мы делаем, мы делаем ради будущих поколений. Проводя государственную политику, мы глубоко осознаем свою ответственность перед будущим. Мы всегда будем предпринимать эту политику. Несомненно, самые великие свершения достигаются благодаря безграничной любви к Родине. Настоящий патриотизм — это не громкие лозунги, а каждодневное служение своей стране и своему народу.

Человек не рождается патриотом. Он становится им, получая соответствующее образование и воспитание, социализируясь и формируя свою гражданскую идентичность. Человек, который чувствует, что его личные цели и интересы созвучны общественному благу, и видит свой вклад в развитие страны, обретает настоящее счастье.

Великий сын нашего народа Алихан Букейханов говорил: «Служение нации зависит не столько от знаний, сколько от характера». Мы должны работать вместе, чтобы проникнуться подлинным духом патриотизма и еще больше укрепить нашу священную Независимость.

Хочу обратиться ко всем согражданам, особенно к молодежи: цените наш необъятный Казахстан, нашу священную Родину, где вы можете воплотить в жизнь все ваши заветные мечты и смелые планы, добиться успеха! Я верю в созидательную силу казахстанского патриотизма.

Независимость государства — это не просто декларация. Построение подлинной Независимости — это каждодневный кропотливый труд, выверенная и последовательная политика. Мы должны твердо держаться этой непреходящей истины. «Независимость превыше всего!» — эти слова должны стать нашим девизом. Пусть сакральная основа нашей нации — Независимость — освещает нам путь к новым великим свершениям!

Қазыбек ИСА, ҚР Парламент Мәжілісінің депутаты:

МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДІ БҮКІЛ АЗАМАТТАРДЫҢ БІЛУІ МІНДЕТТІ

Мемлекеттік қызметкердің мемлекеттік тілді білмеуін ұят санамайтын ел болса, Қазақстан солардың көшін бастап тұрғандай. Бұндай тұжырымды мемлекеттік қызметкерді қызметке алу заңдылықтарына қатысты ереже шарттардағы кереғарлықтар нақтылай түседі. Мәселен, «Мемлекеттік қызмет туралы» заңның 1-бабында Қазақстан Республикасының мемлекеттік органдарда мемлекеттік биліктің міндеттері мен функцияларын іске асыруға бағытталған лауазымдық өкілеттіктерді атқару жөніндегі қызметі» деген анықтама берілген. «Мемлекеттік қызметке кіру» деп аталатын 3-тарауда саяси қызметке кіру (14-бап), әкімшілік қызметке кіру (15-бап), мемлекеттік қызметке кіру шарттары (16-бап), біліктілік талаптары (17-бап), мемлекеттік қызметке кіру кезінде қабылданатын шектеулер (18-бап) мен мемлекеттік қызметшілердің ант қабылдауында (21-бап) мемлекеттік тіл туралы бір ауыз сөз жоқ.

Сондай-ақ «Мемлекеттік қызметті өткеру» (6-тарау) мен «Мемлекеттік қызметшілердің қызметтік әдебінде» (8-тарау) де мемлекет құраушы негізгі ұлттың тілі ескерусіз қалған. Осындайда Мемлекет басшының 2021 жылдан басында жарияланған «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» деген мақаласы ойға оралады. Онда Президент: «Еліміздің басты нышандарының бірі – мемлекеттік тіл. Бүгінде мемлекеттік тілді білетін қазақтың да, өзге этнос өкілдерінің де үлесі едәуір артты. Қазақ тілін, шын мәнінде, бүкіл халқымызды біріктіруші факторға айналдырудың барлық құқықтық тәсілдері және кепілдіктері қалыптасты. Мәселе – ниетте. Ниеттің дұрыс болуы қазақ тілін меңгергісі келетін адамдарға да, осы мақсатқа жетуге жағдай жасайтын Үкіметке де байланысты. Мемлекеттік тілді білу – Қазақстанның әрбір азаматының парызы. Міндеті деп те айтуға болады» деген еді. Алайда, жоғарыдағы заңның кереғарлықтары Мемлекет басшысының берген тапсырмаларының заңмен міндеттелмейтінін, заңмен міндеттелмегеннен кейін жүзеге аспайтынын көрсетеді.

мұндай дәрежеге жету үшін бәріміз даңғаз жасамай, жұмыла жұмыс жүргізуіміз керек» деді. Ал былтырғы Жолдауында мемлекеттік аппарат және квази-мемлекеттік сектор қызметкерлерін 2020 жылы 10 пайызға, 2021 жылы 15 пайызға азайту арқылы шенеуніктердің санын қысқарту мәселесі шешілетінін айтты. Үнемделген қаражаттың есебінен қалған қызметкерлердің жалақысы көбейетінін және 2021 жылғы 1 шілдеден бастап балдық-факторлық жүйе енгізілетінін, құлшынысты арттырып, жауапкершілігін нығайта түседі деген сенімін білдірді. Ал мемлекеттік қызметкерлерді қысқарту мен олардың қызметін балдық-факторлық жүйе арқылы бағалауда мемлекеттік тілді білуі қаншалықты ескерілетінін ешкім білмейді. Егер мемлекеттік тілді еліміздің басты нышандарының біріне айналдыру сөз жүзінде ғана қалып қоймай, іс жүзінде жүзеге асатын болса бұл қазақ және орыстілді болып екіге бөлінген Қазақстан халқының бірлігін нығайтып, мемлекеттік саясаттың нәтижелі болуына тың серпін береріне ешкім күмәнданбайды.

қызметкерлер ғана емес, бүкіл азаматтардың білуі міндетті. Бізде мемлекеттік қызметкерлердің өзі білмейді. Бұл ешқандай ұғымға сыймайтын нәрсе. Бұрынғы Кеңес Одағының құрамында болған бізден басқа елдердің бәрінде «Мемлекеттік тіл туралы» заң бар. Бізде «Тілдер туралы» заң 1989 жылы шыққан. Ол кезде Қазақстан Республикасы деген мемлекет жоқ еді. Сол кездегі заңды 1997 жылы косметикалық өңдеуден өткізіп, сол күйі қалдырды. Ал 1989 жыл қазақтың үлесі 39 пайыз, орыстың үлесі 38 пайыз болатын. Сондықтан да ол кезде орыс тілі мемлекеттік тілмен қатар қолданылады немесе ұлтаралық қатынас тілі деп қабылданды. Қазір қазақтың үлесі 78 пайызға жетті. Біздің Кон-

ституциямызда да, ешқандай заңымызда да мемлекеттік тілді міндеттеу туралы талап жоқ. Кеше Парламентте мемлекеттік тіл туралы депутаттық сауал жолдағанда ескі заң демографиялық және демократиялық тұрғыдан өзінің күшін жойды деп айттым. 2019 жылы 6 қыркүйекте Ұлттық кеңестің бірінші отырысында да «Мемлекеттік тіл туралы» заң керек деп Президент К.Тоқаевтың алдында мәселе көтердім. Былтыр тамызда Мәдениет және спорт министрлігі мемлекеттік тіл туралы заңның тұжырымдамасын жасап үкіметке жіберді. Мен кешегі депутаттық сауалымда ол неге қозғаусыз жатыр деп сұрадым. Мемлекеттік тілді міндеттеу мемлекет мүддесі. Адамдар қажеттілік болғанда ғана үйренеді. Млрд-таған шығын шығарып жатыр. 15-20 жыл бұрын «Көкпар» деген бағдарламада бір депутатпен пікірталаста «қанша млрд теңге бөлсеңіздер де, қажеттілік болмаса ешкім мемлекеттік тілді үйренбейді» дегенмін. Мемлекеттік қызметкерлер бізде көп болса 100 мыңның ар жағы, бер жағында. Бұл 1991 жылдың 0,5 пайызы ғана. Сонда жұрттың пайыз адам мемлекеттік тілді білетін 85 пайыз халыққа заңсыз үстемдік етіп келеді. Көлікті жүргізгенде жүргізуші куәлігін, дәрігерден операция жасау үшін дипломын талап етеді ғой. Мемлекеттік қызметкерден мемлекеттік тілді солай талап ету керек.

Ерлік ЕРЖАНҰЛЫ,
«Заң газеті»

МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛ ТУРАЛЫ ЗАҢ ҚАБЫЛДАНУЫ – ӘДІЛЕТТІЛІК

Мемлекеттік тіліміздің әлі күнге дейін өз мәртебесіне сай толыққанды қызмет атқара алмауының басты себептер төмендегідей:

1. Заң бойынша, Қазақстан азаматтарының мемлекеттік тілді білуінің міндет еместігі.

2. Конституциямыздағы 7-баптың 2-тармағы бойынша, орыс тілінің мемлекеттік тілмен тең жағдайда қолданылуы.

3. Қазақ халқының бірден-бір Отаны Қазақстан екенінің, яғни, қазақтардың мемлекетті құрушы титулды ұлт екенінің, Қазақстандағы диаспоралардың әрқайсысының тарихи өз отандары бар екенінің Ата Заңда мүлде ескерілмеуі.

4. Қазақстанда біртұтас унитарлық елге тән мемлекеттік идеологияның жоқтығы. Оның себебі – қазақ елінің мыңдаған жылдар бойы кемелдене қалыптасқан халықтық тілі мен дүниетанымын Сөзтаным ғылымы мен Бестаным (Адамтану, Табиғаттану, Құнтану, Ғарыштану, Құдайтану) ілімі тұрғысында түбегейлі зерттеп-зерделеп тану, оқыту ісінің мемлекеттік дәрежеде қолға мүлде алынбауы.

5. «Үштұғырлы тіл» саясаты практикасының білім жүйесіне заңсыз, зорлықпен енгізілуі.

6. Мектептегі жоғарғы сыныптарда гуманитарлық пәндерден өзгелерінің орысша және ағылшынша ғана оқытылмағанын жоспарланып қойылуы.

7. Биліктегі қандас азаматтарымыздың басым бөлігінің орыстілділігі.

8. Еліміздегі орыстілді мектепті бітірушілерге және жоғарғы орку орындарына түсушілерге қазақ тілі пәні бойынша емтихан тапсырудың міндеттелмеуі.

9. Азаматтарды мемлекеттік қызметке алу кезінде мемлекеттік тілді білудің талап етілмеуі, «Қазтест»-тің көзбояушылыққа айналуы.

10. Қазақстанның азаматтары ретіндегі орыс ағайындардың әлі күнге дейін өршіп тұрған империялық амбициясы.

11. Еліміздегі орыс пен орыстілді ағайындарымыздың қазақ тілін «ғылымға, білімге, мемлекеттік, халықаралық тірлікке жарамсыз тіл, өркениет түзбей артта қалған көшпелілердің тілі» деген жарымжан түсінігі.

12. «Қазақстан – көпұлтты мемлекет» деген жалған саясат. «Қазақстан халқы Ассамблеясы» деген қажетсіз ұйымның пайда болуы; мемлекеттік тілде іс жүргізбейтін оның жер-жердегі бөлімдері мен бөлімшелеріне қыруар қаржының тұрақты түрде, ұдайы бөлініп отырылуы; соның нәтижесінде, әр диаспора өзін «жеке ұлт» сезінуі, ал, өз жерінде отырған қазақ халқының ұлттық психологиясының қатардағы диаспоралық психология деңгейіне дейін құлдырауы.

13. Коммуникация, БАҚ құралдары, баспа өнімдері секілді толып жатқан салалар бойынша, ресейлік және өзге мемлекеттік тілдегі ақпаратқа төтеп берерлік қауқардың мемлекетімізде жоқтығы.

14. Елімізде Қазақтың тілін, барша ұлттық құндылықтарын мойындамайтын, керісінше, арабтық халифат құруға құмар астыртын діни ағымдардың бар екенінің билік пен арнайы органдар тарапынан ескерілмеуі.

15. Экономикалық барша тетіктердің дені орыстілділердің қолында болуы.

Жә, сонымен, мемлекет құрушы қазақ халқына, оның мемлекеттік тіліне деген жоғарыдағы дискриминациялық факторлардың кесірінен, Қазақстандағы орыс пен орыстілді ағайындардың мемлекеттік тілді білуге, меңгеруге деген ниетінің, ынтасының, азаматтық жауапкершілігінің түбегейлі жоғалуына байланысты, біз, жалпы алғанда, ішкі-сыртқы тірлігі тек орыс тіліне ғана тәуелді, арыс, әділетсіз, озбыр қоғам құрып тынғандай жағдайға жеттік.

Қателеспесек, осыдан 15 жылдай бұрын Елбасымыздың өзі: «15 жылдан бері мемлекеттік тілді аю да үйреніп алатын уақыт болды» – деп күйінгені бар. Одан бері тағы 15 жылдай уақыт өтті. Мемлекеттік тілді дамытудың түрлі бағдарламалары жасалумен болды, қыруар қаржы шашылуды болды. Әлі де шашылуда. Яғни, 30 жылдай уақыт (ойлап қаралықшы, табандатқан 30 жылдай уақыт!) өтті, нәтиже мардымсыз. Енді тағы бір 15 жыл солайша жүрсек, жіберілген саталықтарды түзеп алу мүмкін болмайтын сормандай қоралық стадиасына өтуіміз ғажап емес.

Не істемек керек?

Әрине, жуық арада мемлекеттік тіл туралы арнайы заң қабылданбағы – әділет. Сонсон, оны үйрену-меңгеру, талап ету үшін, үш жыл мұрсаттық мерзім берілуі жөнінде арнайы жарлық шықпағы және керек шаруа. Сонда ешкімнің реніші болмайды. Өйткені, ынталы адамға, 3 жыл тұрмақ, 6-ақ айда кез келген тілді белгілі бір мөлшерде меңгеріп алудың еш қиындығы жоғын өмірдің өзі көрсетіп отыр.

Тыныштықбек ӘБДІКӘКІМҰЛЫ,
ақын, Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты

ҰЛТАРАЛЫҚ ҚАТЫНАС ТІЛІНІҢ ДЕНГЕЙІН ТҮСІРУ КІМГЕ КЕРЕК?

ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев 2019 жылғы Жолдауында: «Қазақ тілінің мемлекеттік тіл ретіндегі рөлі күшейіп, ұлтаралық қатынас тіліне айналатын кезені келді деп есептеймін. Бірақ

Қазыбек ИСА,
ҚР Парламент Мәжілісінің депутаты:

– Мемлекеттік тіл деген сөздің өзі басқа тілдерден үстем дегенді білдіреді. Бұл бүкіл әлем бойынша солай. Мемлекеттік қызметкерлер мемлекеттік тілде сөйлемейтін әлемдегі жалғыз ел – Қазақстан. Мемлекеттік тілді мемлекеттік

ЖАЙЫ ҚАЛАЙ ШЕШІЛДІ?

ЖӘНЕ ЕРМЕКОВ

Бұл өзі ұзақ әңгіме, қысқарта айтсам, мен Мағауия ақсақалдың әңгімесінен мынаны аңдадым.

Әуелі баяндамасы Сафаров жасайды. Оның баяндамасы Түркістан республикасында жер реформасын жүзеге асыру жайына арналады. Сафаров батыр адам екен 1916 жылғы ұлт азаттық көтеріліс кезінде Жетісу қазақтарының патша әскерінен көрген қорлығын айта келіп, сөзінің соңын жауыз казак-орыстарды Жетісу өңірінен көшіру керек деген батыл мәлімдемесін түйіндейді.

Бұдан кейінгі сөз кезегі Әлімхан Ермековке келеді. Ермековтің тақырыбы Қазақстанның солтүстік, батыс, шығыс өңірлерінің мәселесі. Бұл кез аталған өңірлердің, әсіресе қазіргі Атырау мен Батыс, Шығыс, Солтүстік Қазақстан және Павлодар облыстарының қазақтың қолынан сусып шығып бара жатқан шағы екен. Орыс шовинистері бұл жерлерді әсте қазақтың жері деп ойламайды, әлдеқашан Ресейдің құрамына қосып қойған тек осы жиында заңдық тұрғыда құжаттап, бекітіп алу мәселесі ғана қалса керек.

Міне, осы сын сәтте иығына қазақтың бес облысының тағдыры мен «қайтсең де ел-жерді орысқа бермей шық» деген Әлиханнның аманатын арқалаған Әлімхан Ермеков мінбеге көтеріледі. Қарағандыда біздің жас кезімізде Жайық Бектұров атты қарт жазушы тұрды. Алаш зиялыларының көбін көрген, 37-нің қуғын-сүргінін басын көшіріп, өзі де «Халық жауы» атанып, жазасын өздерле облысының арғы бір түкпіріндегі Ивдельлаг деген атышулы лагерде ұзақ жылдар бойы өтеп қайтқан, өмірде көрген қорлығы көп, бірақ жасымаған, қайраткер зиялы адам еді. Сол кісі Әлімхан Ермековпен өмірінің соңғы он жылында жолдас болыпты, бірақ жылында Жәкеңмен біз жолдас болдық. Аса жарытып жолдас бола алмасақ та, әңгімесін тыңдауға жарап жүрдік.

Ол кісінің әңгімешілдігін мен айтайын, Жайық Бектұров әңгіме айтқанда өзіміз көзін көрген ұлы әңгімеші Ақселеу Сейдімбековтің өзі Жәкеңнің қасында молданың алдында отырған үлгілі шәкірттей мүлгіп отыратын.

Біздің көзімізді Алашорда заманына алғаш ашқан осы Жәкең марқұм еді. Бірде ол Әлімхан Ермеков туралы әңгімесін айта келіп, Әлекеңнің күлгендегі бейнесін періште болмысты сабидің кейпіне теңеген еді. Өмірінде қырық жуыға жуығы қуғын сүргінде өтсе де, Әлекең адамгершілігін, адамдық бет келбетін еш жоғалтпаған кісі екен. Онысы күлген кезде тіпті анық байқалып, Әлекең күлген кезде жүзі атқан таңдай жарқырап, дидагы нұрланып кетеді екен. Сосын Әлекең үлкеннен ізіне кішіге «сіз» деп қана сөйлейтін ізетті, ілтипатты адам болыпты. Соған қарамастан Әлекең өте шешен сөйлейді екен. Орыс тілінде сөйлегенде сөйлеу мәдениеті кез келген орыс оқығанынан үстем шығып, мысын басып тұрады екен. Сондай-ақ ол кісі француз, ағылшын, неміс тілдерінде де еркін сөйлей біліпті. Әлекеңнің тағы бір қасиеті – кісі баурағыштығы екен.

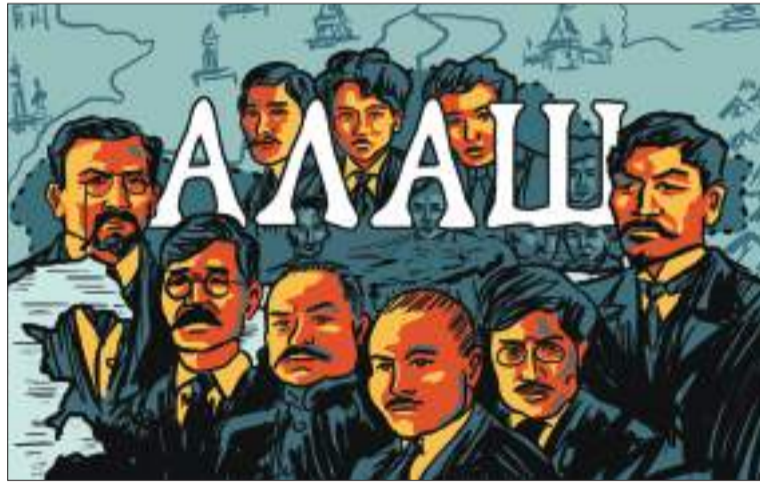
Мінекей, Әлекең мінбеге шығып, ғылыми тұжырымдарға негізделген баяндамасының тиегін ағыта жөнелгенде, қазір-ақ жабайы қазақтың жерін қалпақпен ұрып аламыз деп жінігіп отырған орыстың ақжелке ұлықтары алғашқы тосыстың абдырап қалса керек. Әйтсе де жырып, абыдулар емес пе, әр жерден дауыс көтеріп, сөзін бөліп, наразылық білдіріп Ермековті сөзден сүріндіруге тырысыпты. Тумысынан салқынқанды, мәдениетті Әлекең әлгілермен салғыласпай жүзін Ленинге қарай тіктеп алған күйі, баяндамасын да Ленинге бағыштай қаратып алып, бөгелместен тарта беріпті.

Баяндаманың бір тұсына келгенде, Ленин өзі тоқтатып, «Жас жігіт, жаңа Сафаров жолдас Жетісу өлкесінен

орыстарды қуу керек деді, сіз бұған не дейсіз» депті Ермековке көзін сығырайта сынап қарап.

Осы кезде Әлімхан Ермеков сәлден кейін-ақ бар қазақтың бағына айналғалы тұрған тактикалық қулыққа басып: «Мен Жетісу өлкесінің жайын жолдас Сафаровтан артық білмеймін, ал орыстарды Қазақстанның Солтүстік, Шығыс пен Батыс өңірлерінен көшіру қателік болады, себебі бұл өңірлерді орыс халқы көп мекендейді. Егер орыстарды көшіре бастасақ, жергілікті халықпен арада қақтығыстар туындайды, мұның арты өшпенділікке әкеледі, соңы шиеленістерге әкеліп соғуы мүмкін, сондықтан қазақтарды өз жеріне толық орналастырып алғанша Ресейдің ішкі өлкелерінен орыс шаруаларын қазақ даласына әкелмей тұрғандарыңыз абзал», – депті. Осы кезде Ленин орнынан балаша қуанып атып тұрыпты да: «Көрдiңiздер ме, жаңа Орталық комитеттің мүшесі өзі коммунист Сафаров жолдас орыстарды Қазақстаннан қуайық, – дейді, ал мына партияда жоқ қазақ өкілі орыстарды тек Қазақстанға көшіруді тоқтата тұруды өтінеді. Бұл ойланатын мәселе», – деп орнынан елпілдей тұрып келіп, Ермековтің арқасынан қағыпты.

Лениннің үлкен басымен отызға әлі ілікпеген жас азиатты мадақтап, арқасынан қақтығысың арасында Ермековтің сөзін бөліп, оның баяндамасын жоққа шығаруға тырысқандар бой көрсетеді. Тіпті Крестинский деген шовинист біреу өктем үнмен: «Этот человек хочет создать Данцингский коридор, нука, прекратите!» – деп салады. Оны қостаған басқа да ақжағалдылар қоштай шұлап, жамырасып кетеді. Сонда Ленин орнынан атып тұрып: «Это, вы хотите создать Данцингский коридор, он правильно говорит, – деп әлгілерді тыып тастап, «Продолжайте,

молодой человек...» – деп Ермековке оң шырай беріп, баяндамасын соңына дейін тыңдатқызады.

Ермековтің осы баяндамасының негізінде Ленин қазақ жерінің территориялық тұтастығы туралы құжатқа қол қойып, Қазақ АССР құрылады.

«Егер дейді – Мағауия ақсақал: – келісімге Әлихан Бөкейхановтың өзі барар болса, Әлекең хан тұқымы, өркірек, қонды қанды, дипломатияға жоқ адам, сондықтан Ленин бастаған большевиктермен тіл табыса алмауы мүмкін еді. Бөкейханов мұны сезді. Осы себепті келіссөзге менің әкемді жіберді. Ол бұл тапсырманы ойдағыдай орындап шыға алды», – деді.

Осы әңгіме үстінде менің назарымды аударған бір жайт, Лениннің осы жиын басталғаннан Әлімхан Ермековке жылы шырай танытқаны, оны үнемі қолдап, қорғаштап отырғаны. Орыс шовинистерінің аран аузына түсіп ке-

туден арасалап, қазақтың жерін тұтас қайтарып беруге бүйрегінің бұрғаны. Қалай десекте Лениннің бұл қылығы әлі күнге дейін жұмбақ.

Ертеректе батыс зерттеушілерінің Ленин туралы бір жазғанын оқыған едім. Сонда әлгі зерттеуші Лениннің бойында көптеген ұлттың қаны болғанын тізе келіп, революция көсемінің бойында қазақтың да қаны бар дейді. Бәлкім, рас та шығар.

Көп жылдан бері ел ішін Әлихан айтыпты деген бір сөз кезіп жүр. Ленинмен кездесудің сәтті аяқталғанына қуанған Әлекең: «Пай, пай, мына орыстан да біздің Әлімханмен екі сағат сөйлеуге жараған ұл туған екен» деген деседі. Осы жайында Мағауия ақсақалдан сұрағаныма бұл туралы әкесінен ештеңе естімегенін айтты.

Мағауия ақсақалдың айтуынша, Әлімхан Ермеков Ленин туралы ешқашан жаман пікір айтпай өтіпті. Ол тек Ленин идеясының күйрегенін Сталиннен көргенге ұқсайды.

Мен де кейде Ленин отызыншы жылдардың ортасына дейін өмір сүрсе не болар еді деп қиялдаймын. Егер Ленин тағы бір он, он бес жыл өмір сүргенде Сталин билікке келмеуші ме еді? Егер Сталин билікке келмегенде қазақ халқы социализмге құрбандықсыз өтіп, 32-нің 4 миллион қазақтың басын жұтқан алапат алаш ұшырынасы түбіне жеткен 37-нің қуғын-сүргінінен де аман өтер ме едік. Осы екі қырғын нәубет болмағанда қазақтың ерлері жапондық үлгідегі мығым мемлекет құрып, киіздей тұтасқан 40 миллион қазағы бар еңселі ел болып, теріскейде орысқа дес бермей, күнгейдегі қытайдан айылымызды жимай, азуымызды айға білеп отыра ма едік. Тілекті құдай бермеді, қайтейік.

Әйтпесе, Лениннің қазаққа бүйрегі бұрып тұр еді. Менің ойымша, Ле-

болмаған сияқты дедік, соның айғағындай ол өзінің «О националь-ной гордости великороссов» атты мақаласында орыс шовинизмін жер жеберіне жеткізе айыптайды.

Лениннің әу бастағы арман-мұраты Ресейді 300 жыл билеген Романовтар тұқымының түбіне жету еді. 1881 жылы Александр II-ге қастандық жасалып, жарылған снаряд жарықшағы күймесінің күл-талқанын шығарған ақ патша тіл тартпай кетеді. Бұл те-рактыны жасаған «Халық еріктері» деген патшалық биліке қарсы ұйымның мүшелері еді. Осы ұйымның ішінде Лениннің ағасы Александр Ульянов та болған деседі. Көп ұзамай Лениннің ағасы да ұсталып, ұйымның барлық мүшелерімен бірге өлім жазасына кесіледі. Сонда үйінде қайғырып отырған шешесін келіп жұбатқан жас Ленин «Біз басқа жолмен жүреміз» деп анасына серт береді.

Ленин сертінде тұрды. Ол патша самодержавиясының түбіне жетті және Николай патшаның үрім-бұтағын асқан жауыздықпен қырып салды, оның қанышер жентеді Голощекин бұл тапсырманы тап-тұйнақтай ғып орындағаны соншалықты, тіпті патшаны өрен-жаранымен о дүниеге аттандырғаннан кейін мүдделердің үстінен кислота құйғызып, сүйектеріне дейін ағызып жіберуге тырысқан деседі.

Мұның бәрі Лениннің аса көкшіл адам болғанының айғағы.

Десек те, Сталиннің зулымдығы бәрінен асып түсті. Бала кезінен ұрлық-қарлықпен айналысқан ол жастайынан абақты көріп өсіп, қаны бұзылып шыққан адам еді. Осылайша қаны сұйық Сталин жас мемлекетті аз жылда «Халықтар түрмесіне» айналдырды.

Сол үшін ол алдымен Лениннің түбіне жетті. Ленин өлісімен билікті қолына алып алған ол өзінің қанды террорын қауырт бастап кетті. Миллиондаған адамның өмірін жаламаған бұл террор аттай отыз жылға созылып, Сталин өлген соң ғана өзгеріп оттады.

Сөзімің соңында Ленинге қайтып оралайын, бір жылы киіктер жайлы материалдар іздестіріп отырып, бір қызық мақалаға көзім түсті. Большевиктік билікке келген Лениннің алғашқы декреттерінің бірі «Қазақ даласындағы киіктерді қорғау және сақтау» жөнінде болыпты. Бұл да Лениннің бір жұмбағы.

Әрине, Лениннің ешқашан ақтамайды, біз де большевизм көсемін ақтауға ықыласты емеспіз. Десек те, қазақтың 12 мың шақырымға созылған ұланғайыр шекарасын Әлімхан Ермековтың уәлі уәждеріне тоқтап, қазаққа дау-дамайсыз алып берген кеңшілігін ұмытпауға тиіспіз.

Ленин өлгеннен кейін Сталин тұсында, кейіннен Хрущев пен Брежнев заманында Әлімхан Ермеков сыздырған шекараның 25 пайызынан айырылып қалды. Орынбор өлкесі Ресейге, Ташкент пен Бостандық ауданы, және Қарақалпақстан өлкесі Өзбекстанға, Брежнев заманында қазіргі Түркістан облысының үш ауданы өзбекше қалды.

Жер шығыны бұдан да көп болуы мүмкін еді. Қазақтың бағына Жұмабек Тәшенов туып, 60 жылдары өзінің мансабын тәрх ету арқылы тағы да бес облысты көрші республикалардың талан таражына түсіп кетуінен сақтап қалды.

«Ел болған соң, ер туғыза алмай тұра алмайды» деген осы да. Қазақтың жоғын тугендеп ессен қайтарар туар тағы бір Ер...

Ленинде империялық пиғыл

«АБАЙ АРМАНЫ - ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚ ЕЛІ» МҮШӘЙРАСЫНЫҢ ЖҮЛДЕГЕРЛЕРІ МАРАПАТТАЛДЫ

«Ақ жол» партиясы қазақтың ұлы ақыны, данышпан ойшылы Абай Құнанбайұлының 175 жылдығына және Қазақ Республикасының 100 жылдығына арнап ұйымдастырған «АБАЙ АРМАНЫ - ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚ ЕЛІ» атты халықаралық мүшәйраның қорытындысы шығып, жүлдегерлер марапатталды.

Нұр-Сұлтан қаласындағы «Ақ жол» партиясының бас ғимаратында өткен шараға пандемияға байланысты келе алмаған ақындар ЗУМ арқылы онлайн форматта қатысты. Мүшәйраның салтанатты марапаттау рәсімін Мәжіліс депутаты, «Ақ жол» партиясы төрағасының орынбасары, белгілі ақын Қазыбек Иса ашып, жүргізіп отырды.

— Ұлы Абайдың 175 жылдығы мен Қазақ Республикасының 100 жылдығына арналған халықаралық мүшәйра былтыр қыркүйек айында жарияланған. қорытындысын желтоқсан айында жасар кезде сайлау басталып кетті де, сайлау ережесіне сай сайлау кезінде марапаттау ша-

расына тыйым салынғасын, енді өткізіп отырмыз. Қазақ Республикасы 100 жылдығына билік мойын бұрмағанмен, «Ақ жол» партиясы атап өтіп, үш рет ғылыми конференция мен жиындар ұйымдастырды. Бұл халықаралық мүшәйра осы іс-шаралардың қорытындысы деуге болады. 153 ақын кемінде 3 өлеңнен жібергенде 500-ге жуық жыр бөйгеге түсті. Солардың ішінен жүзден жүйрік шыққан 20 ақынға жүлде беріп отырмыз. Мүшәйрада бөйге алған жырлар мен іріктелген өлеңдер алдағы уақытта «Тұран» баспасынан кітап болып шығып, «Қазақ үні» газеті мен сайтында жарияланады», — деді Қазыбек Иса.

Қазылар алқасының төрағасы Қазақстанға Еңбегі сіңген қайраткер, Халықаралық «Алаш» әдеби сыйлығының иегері Ғалым Жайлыбай, мүшелері — белгілі ақын, Қазақстанға Еңбегі сіңген қайраткер, Халықаралық «Алаш» әдеби сыйлығының иегері Серік Тұрғынбекұлы, сыншы, Халықаралық «Алаш» әдеби сыйлығының иегері Бақыт Сарбалаұлы, ақын, журналист, зерттеуші Нұрлан Әбдібек. Барша ақынды Абайдың мерейлі мерекесімен, Қазақ Республикасының 100 жылдығымен құттықтаған ақын Ғалым Жайлыбай осы жыр бөйгесіне барлығы 150-ден астам өлең келіп түскенін, іріктеуге барынша әділ қарауға тырысқандарын айтты.

Мүшәйраны қорытындылау барысында сөз алған «Ақ жол» партиясының төрағасы, Мәжіліс депутаты Азат Перуашев барлық қатысушыларға алғыс білдіріп, жүлдегерлер мен қазылар алқасы мүшелеріне партия тапсырысы бойынша Еуропада жасалған «Қазақ Республикасына 100 жыл» мерекелік медалімен марапаттады.

Мүшәйраның қорытындысы:

Абай атындағы Бас жүлде — Азамат Тасқараулы; Әлихан Бөкейхан атындағы 1 орын — Исрайыл Сапарбай; Ахмет Байтұрсынұлы атындағы 2 орын — Абзал Бөкен; Мұстафа Шоқай атындағы 2 орын — Әлібек Шегебай; Міржақып Дулатұлы атындағы 3 орын — Әубәкір Қайран; Сұлтанбек Қожанұлы атындағы 3 орын — Аманғазы Кәріпжан; Әлімхан Ермеков атындағы 3 орын — Ақылбек Шаяхмет; Арнаулы жүлделер:
1. Батырхан Сәрсенхан — Мағжан Жұмабаев атындағы;
2. Мирас Асан — Сұлтанмахмұт Торайғыров атындағы;
3. Бауыржан Қарабек, — Шәкәрім атындағы;
4. Жәлел Шалқар — Жалау Мыңбаев атындағы;
5. Ерғали Бақаш — Нәзір Төреқұлов атындағы;
6. Мағиза Құнапия — Жүсіпбек Аймауытов атындағы;
7. Роза Сейілхан - Мұхамеджан Тынышбаев атындағы;
8. Наурызбай Жарбосынұлы (Өзбекстан) — Илияс Жансүгіров атындағы;
9. Дәулет Телманов — Садық Аманжолов атындағы;
10. Мақсат Ережеп — Райымбек Мәрсекөв атындағы;
11. Әсел Оспан — Нұртас Ондасынов атындағы;
12. Ұлмекен Лесбек — Жұбан Молдағалиев атындағы;
13. Майра Қуанышқызы — Жұмабек Тәшенов атындағы «Қазақ үні» газетінің арнайы жүлдесі.

ШЕТЕЛДІК КОМПАНИЯЛАРДАН ЖЕРГІЛІКТІ ҚАМТУ ТАЛАП ЕТІЛДІ

«Ақ жол» шетелдік жер қойнауын пайдаланушылардың сатып алуларында жергілікті қамту ережелерінің сақталуын талап етті. Бұл туралы депутаттық сауалды фракция атынан Азат Сембинов мәлімдеді.

ҚР ИНДУСТРИЯ ЖӘНЕ ИНФРАҚҰРЫЛЫМДЫҚ ДАМУ МИНИСТРІНЕ ҚР ЭНЕРГЕТИКА МИНИСТРІНЕ

Ағымдағы жылдың қаңтарынан бастап жер қойнауын пайдаланушылардың қазақстандық тауарларды сатып алу міндеттемесі жойылды. Салалық бизнес қауымдастықтардың ақпараты бойынша, жоғарыда аталған міндеттемелердің жойылуына орай байланысты секторларда өндіріс пен персоналдың айтарлықтай қысқаруы күтілуде. Осыған байланысты «Ақ жол» фракциясы келесі ақпаратты ұсынуды сұрайды:

— 2015-2020 жылдар аралығында әрбір ірі шетелдік жер қойнауын пайдаланушы бойынша жергілікті қамтудың үлесі қандай болды?

— Осы кезеңде әрбір ірі шетелдік жер қойнауын пайдаланушы бойынша сатып алу процесінде қанша рет жергілікті қамту талаптары бұзылды және оларға қандай шаралар қолданылды?

ҚР Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрінің жер қойнауын пайдаланушылармен жергілікті кәсіпкерлікті ынталандыру туралы келісімдер жасасу тәртібін бекіту туралы бұйрықтың жобасы қаралып жатқаны

белгілі. Осыған байланысты көрсетілген құжаттарда келесі жағдайлардың қарастырылуы немесе қарастырылмауы туралы хабарлауыңызды сұраймыз:

1. Уәкілетті органдарға қазақстандық өндірушілердің мүдделерін бұзушылықтар анықталған кезде сатып алу нәтижелерін жою, шетелдік жер қойнауын пайдаланушыларға өкілеттіктер беру.

2. Кәсіпкерлердің салалық одақтарының өкілдерін «Самұрық-Қазына» ҰӘҚ» АҚ сатып алу үлгісі бойынша тендерлік комиссиялардың тәуелсіз мүшелері ретінде жер қойнауын пайдаланушылардың сатып алу жөніндегі тендерлік комиссияларға қосу.

3. Қазақстандық өндірушілерге орындалған келісім-шарттар үшін ақы төлеу мерзімін 60 күннен астам мерзімге кеңінен пайдаланылатын кейінге қалдырудың орнына күнтізбелік 30 күнге дейін қысқарту.

4. Уәкілетті мемлекеттік органның, сондай-ақ өндіруші өңірлердегі жергілікті атқарушы органдардың жұмысын бағалау үшін жергілікті қамту үлесінің

көрсеткіштерін айқындау көзде ме? Өкінішке орай, бірқатар өндіруші облыстарда жалпы өнімдегі ШОБ үлесі жалпы республикалық көрсеткіштерден орта есеппен екі есе арта қалып отыр. «Ақ жол» фракциясы бұл ережені жарамсыз деп санайды және осы бойынша 2020 жылы 11 қарашада тиісті депутаттық сауал жолдады.

Өткен аптада Президент Қ.Тоқаев Samruk Business Forum шарасы барысында жергілікті қамтуды анықтау әдістемесін жетілдіруге шақырды. Ол бұл оңды өнеркәсіптік саясатты құруға, отандық бизнесті қолдау құралдарын тиімді реттеуге мүмкіндік беретінін атап өтті. Сондай-ақ сатып алу процесінің барлық сатыларының

барынша ашықтығын қамтамасыз ету маңызды. Бұл Президенттің отандық бизнесті шенеуніктерден гөрі жақсы түсінетіндігінің айқын мысалы. «Ақ жол» фракциясы шетелдік жер қойнауын пайдаланушылардың сатып алу жүйесінде оқшаулау (жергілікті қамту) талабы ең басты мәселелердің бірі деп санайды. Жоғарыда көрсетілген нормативтік құжаттарды әзірлеу кезінде мемлекеттік органдардан Президенттің тапсырмалары мен ұлттық бизнестің мүдделерін ескеруді талап етеміз.

Құрметпен,
«Ақ жол» фракциясы
депутаттары

ПРОКУРАТУРА БЕЛСЕНДІ ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРГАНЫ БОЛУ КЕРЕК

«Ақ жол» партиясы прокуратура органдарының белсенді құқық қорғау рөлін қалпына келтіру аса қажет деп санайды. Фракцияның осы сұрақ бойынша депутаттық сауалын Мақсат Раманқұлов мәлімдеді.

ҚР БАС ПРОКУРОРЫНА

Кеше ғана Бас прокуратура басшылығымен кездесуде Мемлекет басшысы прокуратура органдарын халықтың мүддесі үшін реформалаудың маңыздылығын атап өтті. Сонымен қатар, Президент Қ.Тоқаев кәсіпкерлердің тексерістерін бизнес айлап өз құқықтарын қорғауға қол жеткізе алмайтын нағыз қуғын-сүргін деп атады. Ол прокурорларға бизнестің тексеруші органдармен қарым-қатынасында заңдылықтың мүлтіксіз сақталуын қамтамасыз етуді тапсырды.

«Ақ жол» демократиялық партиясы Президенттің осындай бағалауымен толық келіседі. Мәжілістегі фракцияның ондаған депутаттық сауалдары мен өтініштері азаматтар мен кәсіпкерлердің құқықтарын қорғау тақырыбына арналған. Өкінішке орай, прокуратура органдары көбінесе ресми жазылымдармен шектеледі, тек Бас прокуратура деңгейінде ғана тиісті шара қолданылады, кейде ол да жоқ.

Барлық уақытта прокуратура органдарының беделі мызғымас болды, кез келген азамат білікті көмек ала алды, ал кәсіпкерлер арасында прокуратура тек қадағалау ретінде ғана емес, ең алдымен құқық қорғау органы ретінде де қабылданды. Алайда, соңғы жылдары прокурорлар белсенді позициядан өзін-өзі алып тастады, өтініштерді қарау кезінде жиі бас тартып, қолданыстағы заңнамаға сілтеме жасаумен шектелуде. Бір жағдайларда ҚР АІЖК 435-бабына сәйкес, «прокурор сот актілеріне мемлекеттің, қоғамның және өзін-өзі қорғай алмайтын азаматтардың мүдделерін қозғайтын істер бойынша ғана наразылық білдіре алады» деп жауап береді. Барлық инстанциялар мен соттардан өткен және шындықты таппаған азамат немесе кәсіпкер мемлекеттік машина мен шенеуніктердің қысымынан қорғансыз қалмай ма?

Басқа жағдайларда прокурорлар «адамдардың шектелмеген тобының» мүдделерін қозғайтын не «адамдардың өмірі, денсаулығы және республиканың қауіпсіздігі үшін орны толмас салдарлардың алдын алу үшін» жағдайлар ғана көрсетілген «Прокуратура туралы» Заңның 6-бабына сілтеме жасай отырып, нақты жекелеген фактілерге ден қоюдан бас тартады.

«Адамдардың шектелмеген тобы»

дегеніміз не? Бұл жалпы фактілер. Бірақ Конституцияда да, «Прокуратура туралы» Заңның 4-бабында да адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын, сондай-ақ заңды тұлғалардың заңды мүдделерін қорғауға және қалпына келтіруге кепілдік беріледі. Яғни, Конституция мен заң жаппай бұзушылықтарды күтуді талап етпейді, керісінше әрбір жеке азаматты және әрбір кәсіпорынды қорғайды. Бұл сауатсыз және кейде шенеуніктердің қасақана әрекеттері нәтижесінде бизнесті жоюдың «қайтымсыз салдары» емес пе? Өкінішке қарай, мұндай фактілер жеткілікті.

Біздің ойымызша, қазіргі жағдайда кәсіпорынның күйреуі себебінен жұмысынан айрылу, әсіресе егер сіз 50 жастан асқан болсаңыз, бұл да қайтымсыз салдар болып табылады, өйткені зейнетке жақындаған жаста жаңа жұмыс табу мүмкін емес.

Иә, Бас прокуратураның «Ақ жол» фракциясының өтініштері бойынша кәсіпкерлерді қорғап, бақылау органдарының заңсыз қысымының жолын кескен мысалдары аз емес. Біз көрсетілген көмек үшін шын-найы ризашылығымызды білдіреміз. Бірақ, өкінішке қарай, азаматтар мен кәсіпкерлердің жергілікті прокуратура органдарына жүгінулерінің басым бөлігі нәтиже бермей отыр. Прокурорлардың әрекетсіздігі кезінде әділеттілікке және мемлекетке деген сенімге нұқсан келтіретін шешімдер шығарылады.

Құрметті Ғизат Дәуренбекұлы!

«Ақ жол» фракциясы толыққанды қадағалау функцияларын және прокуратура органдарының құқық қорғаудағы белсенді рөлін қалпына келтіру аса қажет деп санайды. Осыған дейін де біз туралы көп талқыладық. Бірақ Президенттің осындай бағалауынан кейін біз жағдайды өзгерте аламыз деп үміттенеміз. Бас прокуратурамен бірлесіп, әрбір жеке азаматтың және әрбір кәсіпорынның құқықтарын нақты қорғауды қамтамасыз етуге арналған заңнамадағы тиісті өзгерістерді әзірлеуге немесе дербес бастама жасауға дайын екенімізді жеткіземіз.

Құрметпен,
«Ақ жол» фракциясының
депутаттары

АУЫЛ АДАМДАРЫНЫҢ АҚШАСЫ ЖАЙ ҚАҒАЗҒА АЙНАЛУЫ МҮМКІН

Мәжіліс депутаты айырбастайтын сомандан қалаға баратын жол құны асып кететінін, сөйтіп ауыл адамдарының адал еңбегімен тауып жинаған теңгелері жай қағазға айналуы мүмкін екеніне Үкіметтің назарын аударды. Ақжолдық депутат Айгүл Жұмбаева айналымнан шыққан барлық теңгелерді айырбастаудың уақытын шектемеуді сұрады.

ҰЛТТЫҚ БАНКІНІҢ ТӨРАҒАСЫНА

1 ақпанда 2006 жылғы үлгідегі номиналы 2000, 5000 және 10000 теңгелік банкноттарды айырбастау мерзімі аяқталса, 1000 теңгелік банкнот 3 наурызда айналымнан шығады. Банкноттарды ауыстыру тек оның дизайны өзгеруіне байланысты екенін де айта кетуіміз керек. Айырбастау тек облыс орталықтарында және республикалық маңызы бар қалаларда орналасқан Ұлттық Банктің филиалдарында ғана жүргізіледі.

Азаматтық кодекске сәйкес, теңге – бұл біздің еліміздегі ресми ақша бірлігі және республиканың бүкіл аумағында жалпы құны бойынша қабылдануға міндетті заңды төлем құралы. «Ақ жолға» өтініш білдірген азаматтардың айтуынша, карантин мен жүріп-тұрудағы шектеулерге байланысты көптеген тұрғындардың банкноттарды уақытылы айырбастауға мүмкіндігі болмаған. Облыс орталықтары мен алыстағы ауылдардың ара қашықтығын ескерсек, жол құны айырбастайтын сомандан да асып кетуі мүмкін. Ұлттық банктің осыдан ертерек жариялаған ауыстыру мерзімін сәл ұзарту шарасы мәселені шеше алмады.

Ұлттық Банктің ақпараты бойынша, ұлттық валютаның қолданыстағы ақша белгілеріне ауыстыру мерзімінің аяқталуына байланысты 2006 жылғы үлгідегі көрсетілген номиналдардағы банкноттар Қазақстанда қабылдануға, айырбастауға жаппайды және заңды төлем құралы болып табылмайды. Бұл шешім тәуелсіздіктің бір белгісі болып табылатын ұлттық валюта – теңгемізге елдің сенімін жоғалтады. Қазіргі кезде, халқымыздың қолында адал еңбегімен жиналған әр жылғы ескі теңгелер бар.

Мысал ретінде, АҚШ банктері шығарылған жылына қарамастан, ғасырлар бойғы банкноттарды қоса алғанда, әлі күнге дейін долларды қабылдайды. Германияда, еуро енгізілгеннен кейін 19 жылдан астам уақыт өтсе де, неміс маркалары бундесбанкнің барлық филиалдарында шектеусіз айырбасталады және бұл процедура ешқандай мерзімдермен шектелмейді. Осыған байланысты, көрсетілген номиналдағы банкноттарды ауыстыру мерзімін ұзартуды қарастырып, сонымен қатар Ұлттық банктің филиалдары жоқ елді мекендерде екінші деңгейлі банктерде банкноттарды айырбастауды жалғастырып, ал Ұлттық банктің филиалдарында айналымнан шыққан барлық теңгелерді айырбастаудың уақытын шектемеуді сұраймыз.

Құрметпен,
«Ақ жол» фракциясының
депутаттары

АҚЖОЛДЫҚТАР ЖЕҢІЛ ӨНЕРКӘСІП МӘСЕЛЕСІН КӨТЕРДІ

«Ақ жол» фракциясы жеңіл өнеркәсіптің маңызды мәселелерін көтерді. Тиісті депутаттық сауалды Мәжілістің жалпы отырысында фракция депутаты Дания Еспаева жолдады.

«Ақ жол» партиясына саланың проблемалық мәселелері бойынша жеңіл өнеркәсіп кәсіпорындары қауымдастығы жүгінді. Соңғы 5 жылда сала кәсіпорындарының 40%-дан астамы өз қызметін тоқтатты, жұмыс істейтіндердің саны екі есеге, яғни 25 мыңнан 13 мыңға дейін қысқарды. Мұндай жағдай көп жағдайда осы саланы дамытудың мемлекеттік стратегиясының болмауына байланысты қалыптасты. Өз кезегінде, отандық өндірушілердің осы проблемалары импортқа тәуелділікті күшейтеді және тұтыну нарығында киімнің, аяқ киімнің, тамақ өнімдерінің, дәрі-дәрмектердің және т.б. қымбат болуын негіздейді.

Осыған байланысты, «Ақ жол» депутаттары жеңіл өнеркәсіп кәсіпорындарын қолдау үшін бірқатар ұсыныстарды, олардың ішінде ҚҚС мөлшерлемесін төмендетуді айтты. Мұндай тәжірибе көптеген жылдар бойы Еуропалық Одақта, ЭЫДҰ елдерінде, тіпті Ресейде де қолданылып келеді. «Ақжолдықтардың» пікірінше, ол «Қарапайым заттар экономикасының» маңызды факторына айналып, тұтыну нарығын өз тауарларымен қамтамасыз етуге және өмір сүру деңгейінің импорт пен валюта бағамына тәуелділігін төмендетуге көмектесер еді.

«Ақ жол» партиясы 2012 жылдан бастап салық заңнамасына ҚҚС-тың сараланған мөлшерлемесін енгізу туралы бірнеше рет

ұсыныс жолдады, бірақ бұл бастаманы мемлекеттік органдар қолдаған жоқ.

2020 жылы Президенттің шешімімен Төтенше жағдай аясында әлеуметтік тауарларға ҚҚС мөлшерлемесі 8%-ға дейін уақытша төмендетілді. Бірақ депутаттардың мұндай тәсілді заң деңгейінде бекіту әрекеттері тағы да қолдау таппады.

Тек 2020 жылы «Ақ жол» фракциясының бұл бастамаларынан Үкімет наурыз, мамыр және қараша айларында үш рет бас тартты, әкімшілендірудің қолайсыздығы және «жеңілдірек механизмдерді қолдану» қажеттілігі туралы мәлімдеді.

Дегенмен, «Ақ жол» демократиялық партиясы әлеуметтік тауарлар мен басым секторлар үшін ҚҚС-ның төмендетілген мөлшерлемелерін енгізуді халық пен шағын және орта бизнесті қолдаудың аса қажетті шарасы деп санайды. Осыған байланысты Үкіметке жеңіл өнеркәсіп кәсіпорындары мен халық тұтынуатын тауарлар үшін ҚҚС төмендетілген мөлшерлемесін 3% деп белгілеу талабымен кезекті сауалын жолдады.

«Ақ жол» партиясы мен оның парламенттік фракциясы партияның сайлауалды бағдарламасын орындау жұмыстарын жалғастыруда.

Құрметпен,
«Ақ жол» фракциясының
депутаттары

Жарық дүниеге 1948 жылы Орынбор облысының Егінсай ауылында келіпін. Мұндағы алпыс үйдің қырығы – қазақ, қалғандары украин, орыс үйелмендері еді. Қазақ кластары жабылғаннан кейін үшінші сыныптан бастап орысша оқуға мәжбүр болдық. Бесінші класты түгескен соң, өзге елдімекендердегі интернаттарға кеттік. Одан Ресей жеріндегі институт қабырғасы, армия қатары дегендей, орыс жылдан аса орысша ойлап, орысша сөйләуге дағдыланыппыз. Бірақ кішкентаймыннан ұлтымды сүйіп өстім, әке-шешем, әжемнің тәрбиесі осыған баулығандай. (Атам майдан даласынан оралмапты). 1989 жылдан бастап он сегіз жыл Орынбордың Ақбұлақ ауданында қазақ-татар ұлттық ұйымының төрағасы болдым, облыстық басқарма мүшесі, орынбасары, қосалқы төрағасы міндеттерін атқардым. Жұмысты коммунистік партия комитеттері тұсында бастадық. Аудандық газеттің экономика бөлімінің меңгерушісі болған кезімде өңіріміздегі қазақ оқушылары көп мектептерде қазақ тілін пән ретінде оқыту қажеттігі туралы мәселе көтеріп, екі мақала жаздым.

шыққан басқа да қызметкерлер аз болған жоқ. Ақыр аяғында өзіме сөз берілді.

Мен орнымнан тұрып, қалтамнан партия Жарғысын шығарып, жиналғандарға ондағы: «Коммунистің тәртібі саналы түрде өмір шындығымен өзектес болу керек» дегендей мағынадағы пунктін оқып бердім. Бұдан соң: – Кеше осында обкомның баспа секторының меңгерушісі Юрий Николаевич Ушаков келіп, менімен сұхбат құрды. Сонда одан: «Жолдас Ушаков, қатардағы коммунистің жоғарғы органдарға халықтың ұсынысын жеткізуге хақы бар ма?» деп сұрақ қойдым. Сонда Юрий Николаевич біраз ойлансып отырды да: «Әрине, хақы бар!» деп жауап берді, – дедім.

АНА ТІЛІ ҮШІН КҮРЕС ЕШҚАШАН ДА ТОҚТАМАЙДЫ!

Редакторымыз Василий Семенович Куksин бұрын теңіз-флотының офицері болған кісі еді, мені кабинетіне шақырып: «Ты уверен, что надо это публиковать?!» деп сұрады. «Әлбетте!» дедім. Редактор бетіме бір қарап алып, қолын қойды. Дегенмен, арада екі сағат өткенде баспаханаға барып, әлгі мақаланы алғызып тастапты. Одан маған келді де, өзі қол қойған қағазды жыртып-жыртып алдыма қойып: «Больше не пиши такой национализм!» деді. Мақаламның басылып бара жатқанын байқап қалған әлдекімнің дереу аудандық партия комитетіне қоңырау шалғанын, ондағылардың жетекшімізге зіркілдеп ұрысқанын түсіндім.

Алайда, алған бағытымнан қайтпадым. Сол 1987 жылдың күзінде аудандық партия комитетінің өзіне бағыттап: «Аупартком, аудандық атқару комитеті, т.б. мекемелердің бастықтарының төрттен бірі тиісті үлес салмағына сай қазақ болуы керек! Міне, сонау 1937 жылғы репрессиядан кейінгі аралықта еш жерде өтсе де, әлі күнге дейін аудан басшылары арасында бірде-бір қазақ жоқ!» деп тағы жаздым.

Жақсылық Лұқпанов досым редактордың орынбасары еді, жазғанымды оқып: «Тамаша жазыпсың!» деп қолын қойып, материалды өндіріске жіберді. Әйткенмен, апта өтпей Орынбор КГБ бастығының қатысуымен аудандық партактив жиналды. Жақсылықты: «Сені колхозға жіберу керек!» деп сөгіс жариялап, қызметінен түсірді. Менің сазайымды беру үшін редакцияға аупарткомның екі бірдей хатшысы келіпті. Күн сенбі еді, жиын үш-төрт сағатқа созылды. 1986 жылғы Алматыда өткен желтоқсан оқиғасынан кейін «Казакский национализм» деген жалған ұранның өршіп тұрған кезі ғой!

(Кейінірек Жақсылық Қазақ еліне көшіп кетті. Бірнеше жыл Ақтөбеде теміржол газетінің редакторы болып жұмыс істеді. Авт.)...

Иә, сол редакциялық жиындағы көтерілген жәйттің бірі «Қазиевтың ұлтшылдығы» деген мәселе екені түсінікті. Өзімнен қатар істейтін әріптесімнің хаты оқылды, мұнда ол мені алты рет «ұлтшыл» деп айыптапты! Аупартком басшылары «Қазиев партиялық тәртіпті бұзды, партиялық жазаға тартылуы керек» деп Жақсылықты да орнынан көтерді, мені кінәмді мойындатып, «тәубеме» түсіру мақсатымен өздері де сөйледі. Мінберге

Редакторымыз да басын шұлғып:

– Да, так и было, здесь же в этом кабинете, – деп, сөзімді мақұлдады.

Осыны естіген аупартком хатшылары мен әріптестерімнің өңінің өзгеріп сала бергенін көрсеніңіз! Бұларға өздерінен жоғарыдағылардың айтқаны бұлжымас заң ғой! Біраз үнсіздіктен соң секретарьлардың бірі:

– Да, товарищ Казиев показал себя опытным партийцем! – деп басқаша сайрауға кірісті.

Бұны мен айтып отырғаным, қазақ қалғандары билікке араластыру туралы бірнеше жыл тоқтатпаған күресіміз нәтижесін берді. 1991 жылы Ақбұлақ ауданының әкімі болып қандасымыз Латып Базылов тағайындалып, онда тоғыз жыл істеді. Сол сияқты аудан әкімінің орынбасарларының арасында да біртіндеп қазақ азаматтары пайда бола бастады. Күрессіз, еңбексіз ештеңе алға жылжымайды екен. Халқының жарқын болашағы жолында тек үнемі күреспен, іспен ғана ашыла бастайтын көрінеді...

Ал 1989 жылы ауданымыздың үш мектебінде қазақ тілін жеке пән ретінде апаратын төрт сабақтан өткізетін жағдайға қол жеткізгенбіз. Бір жылдан кейін мұндай мүмкіндік ауқымын он мектепке дейін ұлғайттық. Рас, кей жерде факультатив түрінде өткізілетін болды.

1992 жылы наурыз айында Ақбұлақта мешіт аштық...

Осы орайда көкейдегі бір түйткілге арнайы тоқталмасам болмас. Кей-кейде газет-сайттардан «орысша сөйлейтіндер өз ұлтын сүймейді» дегендей пікірлерді оқып қаламын. Бұл – қате және ұлттымызды бөлшектейтін зиянды ұстаным. Халқымыз өзге тілді Құдайдан сұрап алған жоқ, ауыр тарихи тағдыр сондай болды. Мен бұны өз басынан өткерген жан ретінде жақсы білемін. Ал бүгінде ана тілі үшін күресушілерді бек қолдаймын! Алдағы уақытта бұл бағыттағы түрлі тығыртықтан шығу жолдары туралы ойларымды ортаға салып, кенінен толғасам деген ниетім де жоқ емес.

Еске түсетін тағы бір жағдай – 1989-1990 жылы ма екен, алпыс жылғы тыйымнан кейін ауданымызда бірінші болып Наурыз мерекесін өткіздік. Аупартком секретарлары, совхоз директорлары мен колхоз төрағалары тиісті мекемелерге Наурыз өткізуге ешқандай көмек көрсетпедер деп нұсқау беріпті.

Алайда «Мичурин» колхозының басшысы Жұмабай Аргупов, «Киров» колхозының төрағасы Изберген Жукусов, «Советский» совхозының директоры Қадырғали Халниязов, «Агропромтранс» мекемесінің жетекшісі Сейілхан Аманжұров, «Агропромхимия» мекемесінің бастығы Михаил Голота ол нұсқауға қарамастан, халықтық мерекені биік деңгейде өткізуге қаржылай да, заттай көмек қолдарын созды. Совхоздардың кейбір шопандары жекеменшік малдарын ортаға салды. Аудандық тұтынушылар одағының басшысы Петр Андреевич Чернышев әр алуан сайыс жеңімпаздарына сый-сияпат үшін деп қоймасынан қат тауарларын шығарып, жәрдем жасады. Осылайша аудандық

ТУҒАН ЖЕРДІ ҚОРҒАҒАН САПУРА МӘТЕНҚЫЗЫ

Ұлы Далам тарихында не көрмедік?!
Атам Қазақ биігінде көп өрледі.
Неге осы бізден бақыт жалт етеді?
Мың өлсек те бүгінге тірі келдік.
Апат атса, неге хандар тығылады?
Шешен билер, ауыздарың жұмылады.
Батырлар-ай, көсем таппай, жығылады-ай,
Абыздарым, кеңес бермей, жағалады-ай!
Қиын кезде қасыңда ағаң табылмайды-ау,
Әрқайсысы өз інінен сығалайды-ау.
Жікке бөлер тұтас ұлтты, ақымақтар:
«Өз үйім тек байып кетсе, со жарайды-ау!»...
Замандарда арамьдан біреу шығар,
Жүрегі от, қолы болат, мінез болар.
Шашыраған батырларды біріктіріп,
Бас кескен апаттарға төтеп беріп...
Жаулар сонда көзін ашар, сені біліп!
Ай, күштіңді білмейсің сен, қайран қазақ!
Қуатыңды қайрамайсың неге, қазақ?
Таланттарды туа береді аналарың –
Соларды неге қолдамайсың, ұлы қазақ?
Біреуі со таланттың Сапура еді,
Сақтады Жайық, Елек, Қобда, Ор өзендерді.
Қазақта Каспий, Еділ жағалары –
Атыраудан Орға дейін қол бастаған
Неге жоқ Сапураның көшелері?
Сыйлайық аруақты, туған жерді,
Қазаққа жер Құдай берді, сақтасын деп,
Айтарым, бақытты мен, Елім де деп,
Ескерткішке, Сапураның,
апара алсам – гүлдерімді!
Қыздарың Сапурадай аман болсын!
Отан қорғап, ұрпақтарын жан болсын!
Келесі елу жылда елу миллион болсақ –
Ұлтымыз мықтылармен қатар жүрсін!
Өспеген өлер алпауыттар арасында,
Туған жерін сақтамаған өлер тірісінде,
Ойлан, қазақ!
Абайлап, жылжыта бер –
Қасиетті жұмысыңды!
Қалғыма, тумам, қалғыма-ай!
Қасыңда апат жатқандай,
Бүгін де заман – қу заман,
Есінен кеткен әлемде – әлсіздері қанауда-ай!
Мықты бол-ай, Қазақ, жаным!
Мәңгі болсын Қазақстаным!

келдім. Енді ел назарына осы жаста ана тілінде жазған алғашқы өлеңімді ұсынып отырмын. Өмірінде өлең жазбаған, ана тілде жарты ғасырдан ұзақ сөйлемеген адамнан ақындық деңгей күтуге келмес. Бірақ ой жеткізу құралы ретінде, артқа қалдыруға болмайтын істерге көпшілік көңілін аударуға жол іздеу ретінде ұсынамын...

Бұл дүние халқымыздың батыр қызы Сапура Мәтенқызына арналған. Сапура – жиырма екі жасында 1775-1776 жылдарындағы Көрінбес қозғалысын бастаған тарихи тұлға. 1775 жылдың қыркүйек айында Сапура бастаған көтеріліс Атыраудан Ор өзеніне дейін күш алған. Ертіс бойына жеткен.

Сол 1775 жылдың жазында Пугачевті қолдағандарды жазалау сыйлауымен патша жазалау отрядтары көптеген қазақ ауылдарын да шапқан екен, қашып үлгергендер шөлейт аймақтарға ауған. Енді Еділ, Жайықты ұмытыңыз, Каспийдің солтүстік жағалауына жақындамаңыз депті жазалаушылар. Көтерілісшілердің арманы сол туған жерге оралу болды. Сапураның ордасы Ұлы Қобда сағасында орналасыпты, Қобыланды моласына жақын.

Тарих ғылымдарының докторы Наиля Ермұханқызы Бекмаханова «Легенда о Невидимке. Участие казахов в Крестьянской войне под руководством Пугачева в 1773-1775 годах» кітабында: «...произошли бои по всей Оренбургской линии укреплений от Гурьев-городка до крепости Красногорской... больше отряды до 10 тысяч человек в верховьях Большой Хобды... намеряются идти к Саратову» (из донесения Чернореченского коменданта)... деп жазады.

Барлық оқиғаларға тоқталмай айта-тыным: көтерісшілердің басты талаптары орындалыпты – қазақ туған жерін қорғады, Жайығына, Жайық – Еділ арасына, Каспийдің солтүстік жағалауына оралды.

В АЗЕРБАЙДЖАНЕ, КАК В СССР, – ТОЛЬКО ЛОТЕРЕИ И ТОТАЛИЗАТОРЫ

Люди, которые действуют без эмоций, полагаются только на расчет, их интересуют ставки или биржевая игра как форма заработка. Они должны чаще выигрывать или, по крайней мере, не проигрывать. А игрока от аналитика отличает то, что его интересует не выигрыш, как бы он себе это не внушал, а сам процесс игры. В итоге бывают трагедии.

В мае 2013 г. случился трагический случай в Нефтеюганске. Там

рии в стране действовали и различные виды нелегального игорного бизнеса.

Кроме того, в Союзе было немало нелегальных профессиональных игроков (мошенников, шулеров), которые действовали на вокзалах, в аэропортах, гостиницах и поездах. Нередко их ловила милиция, но серьезных сроков за мошенничество в СССР не давали, и шулера в стране советов чувствовали себя вольготно.

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА «ИДЕОЛОГИЮ» ИГРОКОВ НЕСЕТ ГОСУДАРСТВО

Получается, постоянные участники букмекерского бизнеса являются профессиональными игроками, которые целенаправленно инвестируют свое время и деньги в знания и изучение различных видов спорта и спортивных событий. Для многих это становится реальным источником заработка, основанного на анализе и понимании всех нюансов любимого вида спорта.

К тому же букмекеры спонсируют спорт, спортивные организации, поддерживают футбольные команды и т.д.

Но, оказывается, и букмекеры невозможно переиграть, как и автоматы: были изданы с букмекерскими выигрышей. Не говоря об армии дилетантов-игроманов, спускающих свое благосостояние, благополучие своих семей и родных на спортивных ставках.

Для решения проблемы игромании нужно внедрить программу профилактики в школах и вузах, запретить рекламу игорных заведений, ужесточить контроль за возрастным цензом их посетителей. А также создать единую базу лиц с ограничениями действий в букмекерских конторах, ломбардах и микрокредитных организациях по личному заявлению физлиц или их родственников.

И самое главное, открывать как можно больше спортивных клубов и других учреждений для детей и подростков, занять их секциями, кружками, реальным делом, учебой, а не компьютерными играми.

Закон нужен для того, чтобы прекратить вовлекать людей в азартные игры и легким вымогательством заставлять их терять деньги. Главный момент тут именно в том, платите вы за игру или нет. Если игра бесплатна, если не нужно делать ставки, то, естественно, никто ее запрещать не будет.

К тому же всю полноту ответственности за «идеологию» игроков несет государство и общество. Ведь в основе игромании лежит стремление быстро заработать много денег, ничего реально не делая, мгновенно на пустом месте заработать денег. Хотя потенциальный игрок мог открыть свое дело, деньги тратить на самообразование, учебу детей, лечение, инвестировать в экономику и т.д.

А у игроманов счастье ассоциируется с культом денег – такие нравственные принципы им навязываются уже с детства. И они находят их в казино. Главное – найти источник денег и желательно постоянный. Недаром у нас каждый год происходят скандалы с фирмами или частными лицами, которые обещали легкое обогащение, создавая очередную пирамиду.

В некоторых странах, где надо в поте лица зарабатывать на жизнь, не мудрствуя лукаво, запретили азартные игры.

РЖ: ИЗ-ЗА ИГРОМАНИИ – ОГРОМНЫЕ ДОЛГИ, РАЗВОДЫ, СУИЦИДЫ...

Не первый год страну сотрясают скандалы, связанные с игроманией. «Алмалинским районным судом 16 февраля 2021 г. удовлетворено ходатайство прокурора г. Алматы о конфискации имущества до вынесения приговора в отношении объявленных в международный розыск руководителей ТОО «Букмекерская контора «OLIMPKZ», которые под видом букмекерской деятельности организовали преступную схему по незаконному игорному в бизнесу, выводу денежных средств и уплаты налогов в бюджет», – сообщает прокурор Алматы. Судебным актом обращено в доход государства 3,6 млрд тенге, 4 воздушных судна и 3 автомашины.

ИЗ-ЗА ИГРОМАНИИ – ОГРОМНЫЕ ДОЛГИ, РАЗВОДЫ, СУИЦИДЫ...

Президент Касым-Жомарт Токаев 2 июля 2020 г. подписал поправки в закон «Об игорном бизнесе». В частности, согласно им букмекерские конторы переносятся в игорные зоны, введен запрет на проведение лотереи без регистрации. Единим оператором лотерейной деятельности определено АО «Сәті Жұлдыз».

Наиболее важные изменения также включают следующее: создание центра учета ставок – вводится идентификация игроков, ставки принимаются только на реальные спортивные события (запрещен прием пари на события с генератором случайных чисел), вводится система самоограничения для родственных игроманов, по которой они будут иметь право лишить лудомана дееспособности и др.

Незадолго перед подписанием представители букмекерских контор обратились к президенту Токаеву с просьбой не допустить уничтожения законного игорного бизнеса. Обосновывали это тем, что казахстанские букмекеры создают рабочие места, дают большую синергию развитию малого и среднего бизнеса, спонсируют спорт, а также платят существенные налоги в бюджет. Так, в 2019 г. букмекеры заплатили более 18 млрд тенге.

Да, это немалые деньги. Однако кто посчитал прямой и косвенный ущерб многочисленным любителям азартных игр и их семьям? Кто посчитал количество человеческих жизней и сломанных человеческих судеб?

Оказывается, в стране количество играющих в течение года достигает 350 тысяч, т.е. ежедневно 900 человек делают ставки. По неофициальным данным, средний размер долга казахстанского игромана колеблется в пределах 10 млн тенге!

Согласно результатам исследования, зависимость от азартных игр влияет на статистику разводов в Казахстане. Из каждых 10 опрошенных женщин в специальных фокус-группах 7 в качестве одной из причин развода обвиняли своих му-

жей в игромании – рост количества разводов приобретает масштабы национальной трагедии.

Ведь кроме долгов, разводов, есть и уголовные преступления, и случаи суицида. Не говоря о том, что постоянное нервное напряжение способствует распространению алкоголизма или наркомании.

Игровая зависимость, как утверждают специалисты, сильнее героиновой. По некоторым данным, от игромании излечивается только 5 % пациентов. Остальные срываются. Сегодня профессиональное лечение игроманов занимает до 2 лет и стоит очень дорого – около 350 тысяч тенге в месяц. Учитывая, что необходимо пройти несколько курсов, избавление от зависимости далеко не каждому по карману.

Привычка к вранью, в том числе и страсть к игре и деньгам. Если человек постоянно больше теряет в деньгах, но при этом не останавливает себя, а продолжает играть, то это уже проявление игромании. Его, как наркотик, захватывает азарт, возбуждение от самой игры, всплески высокого уровня эмоционального состояния, как положительные, так и отрицательные.

Казалось бы, в любой игре должны присутствовать аналитика, логика и расчет, но только не в состоянии игромана – у него одни эмоции и нет логики, даже если он неплохо разбирается в ставках.

К тому же игровые конторы были на каждом углу, и, как правило, около них были расположены ломбарды.

ЛЮДИ ИДУТ НА ПРЕСТУПЛЕНИЯ В ПОРЫВЕ АЗАРТА

Зарубежные эксперты провели исследование и пришли к выводу, что подростки в 2-4 раза чаще увлекаются азартными играми, чем взрослые. Их азарт подогревает иллюзорное чувство успешности. Это неудивительно – же они с детства уже приучены к компьютерным играм.

Ведь многие компьютерные игры основаны на том же механизме, что

и азартные игры: зарабатывание очков, некий риск, переход на новые уровни и т.д. И многие остались бы играми для тренировки быстрой реакции, логики, развлечения, если бы они были без ставок, без денег.

Во всем мире, в том числе и в Казахстане, эта проблема становится все более актуальной, ведь новые технологии, онлайн-казино и компьютерные игры способствуют формированию этого заболевания, которым, по разным данным, страдают от 2 до 10 % пользователей интернета.

Зачастую такие люди идут на жуткие преступления в порыве азарта.

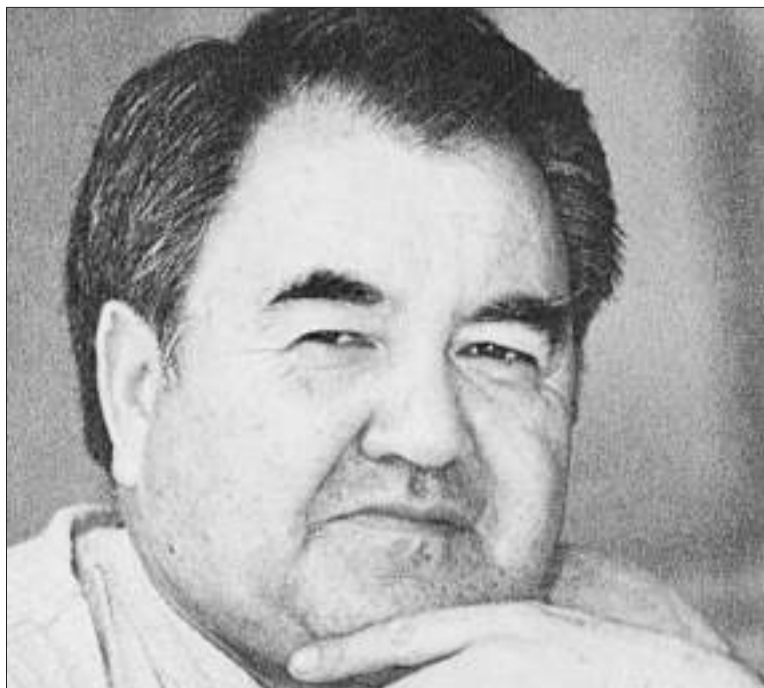
В феврале 2019 г. заместитель председателя Комитета административной полиции МВД РК Максат Байболов сообщил: за четыре последних года в отношении игорных заведений страны совершено 234 преступления (81 разбойное нападение, 153 грабежа).

В апреле 2018 г. в Шымкенте постоянный клиент бинго-клубов после крупного проигрыша убил мать и деда. В Астане мужчина убил сожительницу, проигравшую все накопленные средства. Только в столице за 2017-2018 гг. клиенты игорных заведений совершили 27 преступлений на 14 объектах.

В начале 2019 г. МВД сообщило о проведении 5 масштабных оперативно-следственных мероприятий по республике, в результате которых пресечена деятельность четырех транснациональных организованных преступных групп, которые контролировали игорный бизнес в 17 городах Казахстана.

Общий доход от их незаконной деятельности составил более 12 млрд тенге. Большая часть дохода уходила за рубеж. При этом в 48 подпольных заведений было зафиксировано современное игровое оборудование на миллионы тенге, которое импортировалось в страну из-за рубежа.

Өткен аптада қазақтың белгілі тұлғалары Ырым Кененбай, Шәмшібай Сариев және Нұртілеу Иманғалиұлы бірінен соң бірі бір аптаның ішінде өмірден озды... Жатқан жерлері жайлы болсын деп тілейміз. Алла отбасыларына сабыр берсін. Белгілі жазушы-журналист, беделді баспагер Ырым Кененбай ағаның қазасы қабырғамызды қатты қайыстырып кетті... Ырым ағамен байланысымыз 2000 жылдан басталған еді...

Не айтса да, тауып айтатын дана қазақтың «Түсі игіден түнілме», – деген мақалы Ырым ағаны көрген сайын есіме түсетін. Иә, келісті келген, кең иықты кемел пішімді осы бір нар қазақты ең алдымен жазушы ретінде сыртынан біліп жүретін едім. Журналист ретінде де ойлы да орамды мақалаларын көзіміз шалып қалушы еді бұрынырақта. Ал жақын танысуым – жазушы-журналист Ырым Кененбаевтың Қазақстанның ірі баспаларында істеп, кейінірек «Алатау» мемлекеттік баспа полграфия корпорациясын басқарып жүрген кезіне тура келді.

Республикалық «Қазақ үні» газетін (ол кезде «Жас Қазақ үні») шығаруға бел байлап, баспаханаларды шолып шыққанда тандауымыз осы аталмыш «Алматы-Болашақ» баспаханасына тоқтаған еді. Әлі есімде, алғашқы нөмірі 2000 жылы 11-тамызда осы баспаханадан 15 000 данамен шыққан болатын. Содан бері Ырым аға әр кезде ақылын аямай, кәсіби баспагер, әрі тәжірибелі журналист ретінде кенесін беріп жүрді.

2003 жылы сол кездегі Мәдениет, ақпарат және спорт министрі, руханиятқа қамқор, рухы биік қайраткер Мұхтар Құл-Мұхаммедтің қабылдауында болғанымда мемлекеттік тапсырыс алуға тендерге қатысуымызды қалады. «Бір тиын алмасандар да, мемлекеттік мүддені қорғап, ұлттық мүддені ұлықтап келесіңдер. Қазір қаншама миллиондап, алып жатқан кейбір басылымдар қара бастарының есебін түгендеп, жеке адамдардың соңынан шам алып түсіп жүр. Сондықтан сендер мемлекеттің қолдауына ие болуға толық хақыларың бар деп білемін», – деді Мұхтар Абрауұлы.

Өз күнін өзі көріп, қиналып келе жатқан жас басылымға мемлекеттік қолдау үлкен күш берді. Осы тұста Ырым аға: «Сендер енді түрлі-түспен шықсандар, тіпті қатып кетер еді. Қазақ газеттері заман талабына сай әлі осыған көше бастайды», – деп кенес берді. Өзіміздің де ойымыз осы еді. Сөйтіп, 2003 жылы біз тәуелсіз қазақ газеттерінің ішінде алғашқы болып, түрлі-түсті болып шыға бастадық. Оқырман тартуда оның артықшылығы да көріне бастады. Сол кезде Ырым ағаның бірза көңілімен қатты қуанып жүргені көз алдыма, әлі есімнен кетпейді. Өзгенің қуанышына бұлай кең пейілді, кемел ойлы, ақ жүрек

азаматтар ғана қуана алатын шығар деп ойлайсың.

Содан бері, құдайға шүкір, газеттің көркемдігі мен сапа салмағы артуымен қатар, мұнда Ырым ағаның үлесі де мол болды.

Жақсы адамдар өмірден өткенде олардың жақсылықтары көз алдына тізбектеліп келе қалады.

Осындайда еске түседі. Алғашқы бір-екі жылдың ішінде баспаханаға біраз қарыз боп қалды. Ағамыздан қатты ұялып жүрдік. Бір реті келгенде түгел төлеп тастаған соң, басқа баспаханаға ауысып кеттік. Ондағы ойымыз тағы да қарызданып қалсақ, сыйлайтын ағамыздың алдында жүзіміз төменшіктеп, жүніміз жығыла бергенің ұят көретіміз еді.

Бір жыл өтер-өтпес уақыт ішінде Ырым ағамен бір жиында кездесіп қалдық. «Неге үн-түнсіз кетіп қалдыңдар?» – деген ағаға жауабымыз әлгіндей болып еді. «Бір ауыз сөз айту керек еді ғой, ертеңнен бастап бізге келіндер. Төлем кейде кешігіп жатса, кеңшілік жасаймыз ғой. Тәуелсіз қазақ газеттерінің қайсысына оңай дейсің. Оны өзіміз қалам ұстап жүрген біз түсінбесек, кім түсінеді?» – деді. Сонымен «Алматы-Болашақ» баспаханасына қайтып келіп, күні бүгінге дейін, осында шығып келеміз.

Әрине, тірлік болған соң, әлі де кейде қарызымыз көбейіп қалады. Мұндайда баспа менеджерлері сәлемнен бұрын қадалып тұрып қарызды айтады. Есепшілер Қазақстанның қай түкпірінде жүрсең де телефон арқылы тауып алып, жақсысын айтып, жаманын тақап қояды. «Қарыздарың көбейіп қалған ба?» – деп баспа басшылары да салмақты сұрақарын қойып та қалатын кезі жоқ емес. Бұндайда біздің барып жүретініміз – корпорация президенті Ырым ағаның алды. Содан біраз кеңшілік, біршама кеңестерді алып шығамыз да қайрат жинап, қарызымызды жабу үшін қарқын танытуға кірісіп кетеміз.

ерен бейнесі айқын көрінетін, терен ойы мен нәзік иірімі тартып тұратын...

2017 жылы Ырым аға жемісті жетпіске толып, Талдықорғанда мерейтойы дүрілдеп өтті. Алматыдан қалам ұстағандардың бәрі арнайы бардык. Облыстық «Жетісу» телеарнасында Ырым ағаға арнап хабар өтті. Оны әйгілі тележурналист, марқұм Бейсен Құранбек бауырымыз әдемі жүргізді. Сол жолы ардақты ағамызға арнап, «Қазақ үні» газетінде көлемді мақала жазып, «Ақ жол» партиясының «Қазақ хандығына 550 жыл» мерекелік медалын тағып, «Жаны жайсаң жақсы аға» атты арнау жырымызды оқып, құттықтап қайтқан едік.

Болған кезде қажеті, Көмегі көп молынан. Қаншама ел газеті, Өтіп жатыр қолынан.

Ардақтыға арнайды, Ақын біткен жырды ұзын. Жарқыратқан мандайды, «Құрмет» – болсын Жұлдызың!

Күтуде ел, дала да, Асулар да бар асар... Парасатты ағаға «Парасаты» жарасар!

Келе берсін іздеп ел, Келешекті баспаға... Жайсаңдықпен Жүзге кел, Жасай бергін, жақсы аға! – деп жырлап, шынайы көңілімізді жеткізген едік сонда. Адамның дегені бола ма, Алланың үкімімен 74-ке қараған шағында өмірден өтіп кете барды ардақты ағамыз...

2012 жылы мен елуге толғанда Ырым ағамыз Алматыда өткен жыр кешіме Науат жеңгемізді алып келіп, қатысып отырды.

ЖАҚСЫ ЖАЗУШЫ, ЖАЙСАҢ ЖАН ЕДІ...

Жалғыз «Қазақ үні» емес, «Алматы – Болашақ» баспаханасынан қаншама басылымдар жарық көріп жатыр. Әрине, солардың бәрін қолынан өткізіп, ақыл кеңесін беріп отыратын Ырым ағаға елдің ықыласы ерекше еді...

Естен кетпейтін бір жағдай, 2010 жылдары мемлекеттік тілге байланысты мемлекет, үкімет, билік басындағы басшылардан бастап, ешкімді аямай сынап жүргенбіз. Ақыры сонымызға шырақ алып түскен тексеру басталды. «Қазақ үні» газетінің артында кімдер тұр, қандай олигарх қолдап жүр», – деген сұрақтар қойылды. Сонда ең алдымен осы біздің газет шығып келе жатқан «Болашақ-Алматы» баспаханасына келіпті тексерушілер. Қараса, «артында қандай олигарх тұр?» деген газеттің қарызы қордаланып қалған екен. «Неге газеттің қарызы көп болса да, шығара бересіңдер?» – деген сұраққа баспахананың ақкөңіл бухгалтері: «Біздің басшымыз Ырым ағай бұл газетті де, бас редакторын да жақсы көреді. Әйтпесе өзінің ұлы ашқан газет қарыз болып қалғанда, шығармай қойған» деп жауап беріпті...

Ол тексерудің арты біздің Үкімет пен Ақордадан бір-ақ шығып, жауап беруімізбен, әйтеуір қасиетті ораза айында болғасын болуы керек, соны дұрыс аяқталды...

2007 жылы Ырым аға асулы алпысқа толғанда қос томдық шығармалары шығып, құтты болсын айтқанымызда – «Етікші айтқан жарымызда» дегендей, баспа ісіне ауысқалы бері бір кітабым шықпапты. Алпысымызда ел алдында есеп беріп қойғанымыз дұрыс шығар деген ойдамыз», – деп әдеттегідей жылы жымыяп қойған еді.

Ырым ағаның ауыл иісі бұрқыраған шығармаларынан өзі туып өскен Жоңғар Алатауының жәннатты табиғаты мен қарапайым еңбек адамының

Ұлағат көп ұға алар, Күмбірлейді күйі шын. Шығармасы шығарар, Шырайлы өлке иісін...

Тұлғаның қарасак, – Туы биік батырсыз. Пайым менен парасат Сыйлап келе жатырсыз.

«Қызғалдақты кешкен қыз» Қыр астында қалды ма? Қалмай жүрген көштен біз Талай келдік алдына...

Құтты болсын жетпісің! Тарлансыз ғой текті шын... Екі отыз бес қуаты – Арта берсін көп күшің.

Бар газетті жинап ап, «Алатау» боп қорғашы, Хан сарайдай ғимарат, Болсын табыс ордасы!

«Женгең поэзияны жақсы көреді, сенің жырларыңды тыңдау үшін келдік» деп, ризашылығын білдіріп, ақ тілегін айтқан еді ақеділ ағамыз.

Алла алдынан жарылқасын дейміз. Алды пейіш, арты кеңіш болғай.

Белгілі қаламгер, беделді баспагер, ең бастысы нарқасқа азамат, жаны жайсаң, жақсы аға Ырым ағамыздың жарқын жүзі ұмытылмайды.

Отбасына, Науат жеңгемізге, Заңғар бауырымызға, туған туыстары мен ұжымының қайғысына ортақтасып, көңіл айтамыз.

Жатқан жері жайлы болып, пейіште нұры шалқи бергей. Иманы саламат болсын!

Қазыбек ИСА,
«Қазақ үні»

МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ КӨҢІЛ АЙТТЫ

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев көрнекті ақын, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері Шөмішбай Нағашыбайұлы Сариевтің дүниеден өтуіне байланысты оның отбасы мен жақын туыстарына көңіл айтып, жеделхат жолдады.

«Шөмішбай Нағашыбайұлы қазақ поэзиясының көшін алға бастаған қаламгердің бірі болды. Өрелі өлеңдері мен поэмалары оқырмандар тарапынан жоғары бағасын алды. Ұзақ жылғы шығармашылық жолда жемісті еңбек етіп, халқымыздың рухани байлығын дамытуға мол үлес қосты. Марқұмның жаны жәннатта, иманы саламат болсын», – делінген жеделхатта.

«Қазақ үні».

ҚОС ҚАНАТТЫ АҚЫНМЕН ҚОШ АЙТЫСТЫҚ

75 жасқа қараған шағында көрнекті ақын, аудармашы, филология ғылымдарының кандидаты, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, I дәрежелі «Барыс», «Платиналы Тарлан» және Франц Кафка атындағы халықаралық «Алтын медаль» Тәуелсіз «Платиналы Тарлан», «Жыл адамы - Алтын адам» сыйлықтарының лауреаты, Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі Шөмішбай Сариев дүниеден озды.

Шөмішбай Нағашыбайұлы Сариев 1946 жылы 15 сәуірде Қызылорда облысы, Арал ауданы, Шөміш стансасында дүниеге келген. Қазалы аудандық «Ленин туы» және Арал аудандық «Толқын» газеттерінде қызмет атқарған. 1971 жылы ҚазМУ-дің (қазіргі әл-Фараби ат. ҚазҰУ) журналистика факультетін бітірген. 1970-1974 жылдары «Қазақстан» баспасында редактор, «Жұлдыз» журналында бөлім меңгерушісі, Қазақстан Республикасы ҰҒА-ның М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтында ғылыми қызметкер, аға ғылыми қызметкер болған. 1996 жылы «Қазіргі қазақ лирикасының ізденістері» атты тақырыпта ғылым кандидаты дәрежесін иеленді. «XX ғасырдың жиырмасыншы жылдардағы поэзиясы» атты монография жазған. Сонымен қатар, ҚР Ұлттық ғылым академиясында бас маман, Қ.И.Сәтбаев атындағы Қазақ Ұлттық техникалық университетінде және Д.А.Қонаев атындағы Заң университетінде бірнеше жыл дәріс оқыды. «Ақиқат» журналының (бұрынғы «Қазақстан коммунисті» журналы) Руханият бөлімін басқарды. Коммерциялық телеарнада (КТК) «Менің достарым» атты әдеби-музыкалық хабар жүргізсе, «Тамаша» телехабарының он жыл бойы авторы болды. 1989 жылы «Тамаша» кітабын шығарған. «Ғашықтар жыры», «Бозжорға» авторлық бейне-таспалары жарық көрген.

Алғашқы жыр жинағы 1974 жылы «Балдәурен» деген атпен басылып шыққан ақынның, әр жылдары «Арайлы көктем», «Тенізден соққан жел», «Тағдыр», «Заула, тұлпар уақыт», «Өң мен түс», «Үш өлшем», «Тағдыр жыры», «Біздің ғасыр», «Сүйінші», «Қос қанат» сынды көптеген жыр жинақтары оқырман қолына тиді.

Ақын біздің санамызда сақталып, әуен болып қалықтап жүрген «Сәлем саған, туған ел», «Қарағым-ай», «Аралдан ұшқан аққулар», «Сарыарқа», «Жер-Ана», «Бозжорға» сияқты әндердің мәтін авторы. 500-ге жуық әнге сөз жазған автордың туындылары әлдеқашан тыңдарман тарапынан лайықты бағаланған.

Ол Д.Гулиа, О.Бергольц, И.Абашидзе, С.Викулов, А.Дементьев, Ф.Алиева, Р.Рождественский, М.Эминеску, Луиш ди Камознс сынды көптеген ақындардың да туындыларын қазақ тіліне тәржімалап, аударма саласына да айтарлықтай үлес қосты.

Шығармалары орыс, украин, қырғыз, өзбек, тәжік, румын, чех, үнді, француз тілдеріне аударылған. 2003 жылы үнді тілінде «Тенізден соққан жел лебі» атты кітабы жарық көріп, Дели қаласында таныстырылды. 2008 жылы Парижде өткен «Ақындар көктемі» фестиваліне қатысып, өлеңдері 80 елге француз радиосы арқылы таралды. «Дала желі» кітабы француз тілінде жарық көрген. 2018 жылы Американың Нью-Йорк қаласында тұңғыш өткен Қазақ әдебиетінің форумына қатысып, «Сәлем, саған туған ел» кітабының тұсаукесер рәсімі өтті.

Жауһар жырлары арқылы халықтың сүйіспеншілігіне бөленіп, Алаштың ардақты азаматына айналған ақынның жарқын бейнесі оқырман жадында, әріптестерінің жүрегінде мәңгі сақталады.

Қазақстан Жазушылар одағы
Басқармасының хатшылығы

ӨЛЕҢ-СӨЗДІҢ ЕРЕН ЖҮЙРІГІ

Қазақстан Республикасының Мәдениет және спорт министрлігінің атынан ақын, аудармашы, филология ғылымының кандидаты, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, «Платиналы Тарлан» және Франц Кафка атындағы халықаралық сыйлықтың, «Пара-сат», I дәрежелі «Барыс» орденінің иегері Шөмішбай Нағашыбайұлы Сариевтің қайтыс болуына байланысты отбасы мен туған-туыстарының қайғысына ортақтасып, көңіл айтамын.

Қазақ поэзиясы мен әдебиетінің алып тұлғасының бірі Шөмішбай ағамыз дүниеден өтті деген суық хабарды естіп, қабырғамыз қайысып отыр. Өлең-сөздің ерен жүйрігі атанған біртуар қаламгердің «Атамекен-ай», «Домбыра», «Дос керек», «Сәлем саған, туған ел!» және көптеген ән мәтіндері өміршеңдігін жоймайды. Есімі елге танылған Шөмішбай Сариев байтақ Отанымыздың шежірелі тарихын, ұлтымыздың тағдырын, өткені мен бүгінін жауһар жырға, жүрек үніне айналдырды.

«Қос қанатты ақын» атанған заңғар азаматтың шығармашылығы қалың қазақтың көңіл төрі мен жүрек түкпірінде мәңгі сақталады.

Марқұмның көзі тірісінде жасаған игі-жақсы амалдары алдынан жарылқасын. Топырағы торқа болып, нұры пейіште шалқығай.

Ақтоты Райымқұлова,
ҚР Мәдениет және спорт министрі

ЖАСТАРҒА ҚАМҚОР ЖАМПОЗ АҚЫН ЕДІ

Бұл дүниеден ақын Шөмішбай Сариев ағамыз да өтіпті...

1985 жылы Шөмішбай Сариев поэзия бөлімі меңгерушісі болып істейтін «Жұлдыз» журналының мамырдағы 5-ші саны түгел 30-шақты ақынға арналды. Бас редакторы жазушы Мұқтар Мағауин еді. Шалғай Шардарадағы Қызылқұмда мұғалім болып жүрген біздің бір топ өлеңдеріміз сол кездегі ең беделді әдеби журнал «Жұлдызда» жарк ете қалып, жұлдызымыз жарқырап жүре берді. Ол кезде мұндай басылымдарға бір шықсан, ертеңіне елге белгілі болып шыға келесің. Бүкіл қазақ әдебиетінің классиктері мен мықтылары ғана шығатын «Жұлдызға» шығу оңай емес, сондықтан оған көп беттей алмай, жастар журналы «Жалынға» үйірсектеу едік. Сөйтсек Шөмішбай ағамыз өзі «Жазушы» мен «Жалын» баспасына барып, кітапқа қолжазбаларын тапсырған жас ақындардың жырларын өзі жинап алыпты ғой! Не деген жастарға қамқорлық десеңші!

Шөмішбай ақынның: «Бақ бір қыз жылап отыр, Неге екені жұмбақ маған?», немесе «Мен кімге ғашық болмадым, Өзінді таппай жүргенде» – атты әдемі жырларын жатқа айтушы едік кезінде.

Ал Шөмішбай ақынның әндерге жазған өлеңдері жүз атанға жүк болатын шығар...

Екі жыл бұрын Рухани жаңғыру аясында қазақ әдебиеті мен мәдениетінің Америкада, Нью-Йорк қаласындағы күндеріне қатыстық. Сонда Шөмішбай ағамыз ортамызды толтырып, жарқырап жүріп еді... «Сендерді мен ашқанмын» деуші еді көрген сайын бір топ жасты «Жұлдызға» шығарғанын меңзеп...

65 жасында ғой деймін, «Үкімет

басшысын сүйемін деп, жұмыстан шығып қала жаздадым» деген тақырып қойып, сұқбат алғанда сол оқиғаны күліп отырып айтып беріп еді...

Алла алдыңыздан жарылқасын Шөмішбай аға! Пейіште нұрыңыз шалқи бергей! Алла ұрпақтарыңызға ұзақ ғұмыр бергей!

Жеңгейге, отбасы мен туған-туыстарына көңіл айтамын. Иманыңыз саламат болсын!

Қазыбек Иса

АЛДЫҢЫЗ ЖАРЫҚ БОЛҒАЙ!

Шөмішбай аға да кетті...

1990 жыл еді. «Сосюлька» атанған телевизия ғимараты алдында Шөмішбай ағаға сәлем бердім.

«Тәушен ақын» фильміме ризашылығын білдірген соң, көтеріңкі көңілмен:

– Әй, Қалила, мен туралы фильм неге түсірмейсің? – деп сұрады.

– Аға-ау! Бастықтарға кір-

сеңізші, жоспарға енгізісін.

Қолын бір сілтеді:

– Өлгенде түсіретін шығар олар! Кейін де анда-санда кездескен сайын бас шайқап жүрдік.

Соңғы бір жолыққанда (одан бері де біраз жыл өтіпті):

– Көке, туған жеріңізге алып барыңызшы, хроникама түсіріп қояйын! Ешкім шайтан емес қой, – деп жалындым.

– Жарайды, Қызылорда облысы әкіміне айтамын, жігіттер ұйымдастырады, – деп үміттендіріп еді.

Бұйырмапты.

Жаманат хабарды естігенде қамығып, қатты өкіндім. Алдыңыз жарық болсын, аға!

Қалила ОМАР,
режиссер

■ IS-SHARA

«ПАРАСАТ ЖОЛЫ» ОРТАЛЫҒЫ СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚПЕН КҮРЕСЕДІ

ҚР Мәдениет және спорт министрлігі ҚР Ұлттық кітапханасының Н.К.Дәулетова атындағы залында Қазақстан Республикасының Ұлттық кітапханасы мен Қазақстан Республикасы Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл Агенттігінің Алматы қаласы бойынша Департаменті «Парасат жолы» орталығының ашылуы болып өтті.

«Парасат жолы» орталығы «Адалдық алаңы» жобасы және республиканың барлық кітапханаларында «Парасат жолы» өңірлік орталықтарының ашылуы аясында ашылды. Акцияға мұрындық болған – Қазақстан Республикасы Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі мен Қазақстан Республикасының Мәдениет және спорт министрлігі.

Салтанатты шараға Қазақстан Республикасы Ұлттық кітапханасының директоры, Қазақстандық Кітапханалық Одақ төрағасы Б.К.Оспанова, ҚР Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл Агенттігінің Алматы қаласы бойынша Департаменті басшысы Н.М.Сапаров, ақын, Қазақстан Жазушылар одағының төрағасы Ұ.О.Есдәулет, ҚМДБ-ның Алматы қаласы бойынша бас имамы Е.К.Шоқай, Зағип және нашар көретін азаматтарға арналған республикалық кітапхананың директоры А.К. Байұзақов, С.Сейфуллин атындағы Алматы облыстық әмбебап кітапханасының директоры Ғ.С.Токабаева, сондай-ақ Алматы қаласы мен Бостандық ауданы

әкімдіктерінің өкілдері, Алматы қаласы кітапханаларының басшылары қатысты.

Іс-шараны ұйымдастырушылардың айтуынша, «Парасат жолы» Орталығының негізінде жастардың танымал ақын-жазушылармен, ғалымдармен, мемлекет және қоғам қайраткерлерімен кездесулер өткізіледі. Яғни бұл – жастар мен ғалымдарды сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылда тиімді шешімдер әзірлеу жөніндегі жұмысқа тарту үшін бірегей алаңға айналмақшы. Сондай-ақ аталмыш орталық азаматтық қоғамның түрлі өкілдері арасындағы өзара іс-қимылдың тиімді алаңына айналады.

«Парасат жолы» орталығында сыбайлас жемқорлық қызметі сияқты әлеуметтік құбылыстың азаматтық-құқықтық аспектілеріне арналған «Сыбайлас жемқорлықпен күрес – Борьба с коррупцией» тұрақты кітап көрмесі жұмыс істейтін болады. Біұл қазіргі уақытта қоғамдағы біз назар аударарлық өткір мәселелердің бірі.

Көрменің мақсаты – сыбайлас жемқорлыққа қарсы азаматтық іс-қимыл тәсілдері туралы білімді

насихаттау. Көрме материалдары Қазақстандағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы мемлекеттік саясат, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл шаралары, сыбайлас жемқорлық қылмыстары үшін жауапкершілік, сондай-ақ сыбайлас жемқорлыққа төзбеушілік туралы әңгімелейді, өйткені бүгінде онымен тиімді күресуді барша адамзаттың жауапкершілігіне іске асыру мүмкін емес. Жәдігерлер сонымен қатар сыбайлас жемқорлықты жоюға бағытталған шаралар жүйесімен таныстырады, сыбайлас жемқорлық қылмыстары үшін жауапкершілік және бұл құбылыс салдарының әлеуметтік қауіптілігі туралы баяндайды.

Көрмеге Қазақстан Республикасының Ұлттық кітапханасының қорынан монографиялар, оқу құралдары, ұжымдық ғылыми жинақтар, конференция материалдары, журнал мақалалары ұсынылған. Басылымдардың

ішінен сыбайлас жемқорлықтың тарихы, оның алдын алу және онымен күресу жолдары туралы пайдалы ақпарат алуға болады.

Көрмеде ұсынылған әдебиеттер: заңнамалық база, түрлі саладағы сыбайлас жемқорлық түрлері (мәдениет, білім беру, медицина, бизнес және т.б.), сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастыру, Қазақстандағы және шет елдердегі қазіргі жағдай, сыбайлас жемқорлық түрлері және өмірдің түрлі салаларындағы оның көрінісі тақырыптары бойынша бөлінген. Бөлімдердің бірі осы түсініктің түрлі аспектілерін ашатын БАҚ мақалаларын ұсынады.

Салтанатты шараға Алматы қаласының зиялы қауым өкілдері, сондай-ақ Алматы қаласындағы жоғары оқу орындарының оқытушылары мен студенттері, оқырмандар шақырылды.

qazaquni.kz

ТҮРКІСТАННЫҢ ТАРИХИ ДАМУ САБАҚТАСТЫҒЫ ТАЛҚЫЛАНДЫ

ҚР Мәдениет және спорт министрлігі, «Әзірет Сұлтан» мемлекеттік тарихи-мәдени қорық-музейінің ұйымдастыруымен «Ұлы даланың жеті қыры» Түркістан тағылымы» атты республикалық ғылыми-тәжірибелік конференция өтті.

жетістіктеріміз бен зерттеу еңбектерімізге, сонымен қатар, рухани қаланың ашылуы тиіс беттерін зерттеп-зерделеуге тың серпін беріп, Түркі жұртының рухани қазынасы тарихшы-ғалымдарымыздың пікірлерімен толығырақ түсетініне сеніміміз мол. Конференцияға қатысып отырған тарихшы ғалымдарымыздың атқарған жұмыстары «Әзірет Сұлтан» мемлекеттік тарихи-мәдени қорық-музейінің ғылыми жұмыстарының жандануына да өлшеусіз үлес қосып келді. Осы бағытта қорық-музей жанынан тарихи орындар мен тұлғаларға арналған кітаптар шығарылуда. Сонымен қатар, тағы да бір

қуанышты жаңалық Қожа Ахмет Ясауи кесенесінде жерленген тұлғалар тізімі жаңарды. Ғылыми кеңесте тағы да он екі тұлғаның Ясауи жанында жерленгені туралы тарихи деректер мақұлданды. Бүгінгі конференциядан да күтетініміз мол. Басқосу барысында көптеген тың тақырыптар қозғалып, пікір білдіріледі. Тарихшы-ғалымдардың басын қосу әрбір тақырыптың мазмұнын ашып, нақтылануына жол ашады», – деді қорық-музей директоры Нұрболат Қадырұлы.

Конференцияға тарих ғылымдарының докторлары мен профессорлар- Жамбыл Артықбаев, Берекет Кәрібаев,

Хазіретәлі Тұрсын, филология ғылымдарының докторы, профессор, Елбасытанушы Сейдулла Садықов, философия және теология ғылымдарының докторы, профессор Досай Кенжетай, тарих ғылымдарының кандидаты, доцент Зікірия Жанарбек пен Төрәлі Қыдыр, тағы да басқа тарихшылар мен музей қызметкерлері және студенттер қатысты.

Басқосу барысында көне және жаңа Түркістанның тарихи даму сабақтастығы, отыз жыл ішінде атқарылған жұмыстар, Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың Түркістан қаласын дамыту мен тарихи орындарды қайта жаңғырту жолындағы серпінді істері, ұлттық сана, Ұлы Дала елі ұғымының мазмұны, ортағасырлық қалалардың зерттелуі мен тарихы, Қожа Ахмет Ясауи дүниетанымының мәні, археологиялық қазба жұмыстары барысындағы ғылыми жетістіктер, тұлғалар табанының ізі қалған қасиетті жерді таныту бағытында ескерілуі тиіс тарихи деректер сынды көптеген мәселелер ортаға салынып, баяндамалар оқылды.

qazaquni.kz

ҚАЗАҚТЫҢ МҰҢЫ МЕН ШЫНДЫҚТЫҢ ЖЫРЫ - «ҚАЗАҚ ҮНІ» ГАЗЕТИНЕ ЖАЗЫЛЫҢЫЗДАР!

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380

«Қазпошта» арқылы жазылу бағасы:

1 ай	қала	429,24	3 ай	қала	1287,72
1 ай	ауыл/аудан	447,86	3 ай	ауыл/аудан	1343,58

6 ай	қала	2575,44	12 ай	қала	5150,88
6 ай	ауыл/аудан	2687,16	12 ай	ауыл/аудан	5374,32

Меншік иесі:
«Қазақ үні» ЖШС
ҚАЗАҚ ҮНІ
Президент –
Қаныш ЖАРЫЛҚАСЫН

Бас редактор –
Құлтөлеу МҰҚАШ

Бас редактордың бірінші орынбасары –
Зейнолла АБАЖАН

Qazaquni.kz ақпарат агенттігінің
Бас редакторы –
Азамат ТАСҚАРАУЛЫ

Жауапты хатшы –
Гүлмира САДЫҚ

БӨЛІМ РЕДАКТОРЛАРЫ:
Дастан ЕЛДЕС (орыс редакциясы)

Нұржан АСАН (көркемдеуші)

АЙМАҚТАҒЫ ТІЛШІЛЕР:

Астана тілшілер қосыны:
Азамат ТАСҚАРАУЛЫ
(8-702-931-89-86)

Ақмола облысы:
Бақыт СМАҒҰЛ (8-701-626-77-66)

Арқалық қаласы:
Нұрсұлтан НҰРМАН
(8-702-688-84-87)

Алматы облысы:
Мәди ИСЛАМ (8-775-119-12-13)

Жезқазған қаласы:
Жанат АСАНҚАЛИ
(8-702-384-12-00, 8-707-261-20-98)

Қарағанды облысы:
Ахметқали ХАЛЕНОВ (8-701-450-30-18)

Қостанай облысы:
Төлен РАМАЗАНҰЛЫ (8-701-174-06-70)

Семей қаласы:
Рахат АЛТАЙ
(8-775-998-15-39)

Түркістан облысы:
Әбдіғаппар АЙДАР
(8-702-475-75-66, 8-771-390-73-75)
Асылхан ӘЛІ (8-701-626-88-32)

Түркістан қаласы:
Әтіргүл ТӘШІМ (8-702-489-47-23)

Тарату бөлімі:

Астанада:
Жасұлан ИСА
(8-776-120-19-72)

Шымкентте:
Мүтән ИСМАЙЫЛ
(8-701-692-1340),

Астанада «Алты Алаш»
дүңгіршіктерінде сатылады
(8-701-572-88-47)

Газет ҚР Мәдениет және ақпарат министрлігінде 19. 12. 2012 жылы тіркелген. Куәлік №13976-Г (Алғашқы куәлік №1270-Г, 01. 08. 2000 жыл).

Автордың пікірі мен редакция көзқарасы сәйкес келе бермейтінін ескертеміз. Қолжазбалар өңделеді және қайтарылмайды.

Жарнама мәтініне жарнама беруші жауап береді.

Газеттен көшіріліп басылса, сілтеме жасалуы қатаң.

Газетте «Қазақпараттың» материалдары пайдаланылды.

Газет «Қазақ үні» компьютер орталығында беттелді

АЙЛЫҚ ТАРАЛЫМЫ – 60 400
ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380

Редакцияның мекен-жайы:
050006, Алматы қаласы, Қалқаман-3 ықшамауданы, С. Сейітов көшесі, 11 үй

Байланыс телефоны:
8 (727) 398-57-31

E-mail: qazaquni2000@gmail.com
www.qazaquni.kz

Кезекші редактор –
Гүлмира САДЫҚ

ТОО «Қазақ үні»
БИН 000540006784
ИИК KZ5085600000038541
АГФ АО «БанкЦентрКредит»
г. Алматы, БИК КСВКЗКХ, Кбе 17
Газет «Алматы-Болашақ» баспаханасында
басылды. Алматы қ., С. Мұқанов к., 223 б.
Көлемі: 6 баспа табақ

Ⓐ – материалдың жариялану ақысы төленген